

**Beleidsgerichte Delphi-bevraging naar visie van
Vlaamse parlementsleden op armoede, armoedebestrijding en
monitoring in het kader van de haalbaarheidsstudie naar een
nominale armoede-indicator voor Vlaanderen**

Sarah Marchal²
Bérénice Storms¹
Bea Cantillon²
Heleen Delanghe¹
Marieke Frederickx¹
Anna Lemmens²
Tess Penne¹

¹Centrum voor Budgetadvies en Onderzoek, Thomas More Hogeschool

²Centrum voor Sociaal Beleid, Universiteit Antwerpen

Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
 Minderbroedersstraat 8 – B-3000 Leuven
 Tel 0032 16 37 34 32
 E-mail: swvg@kuleuven.be
 Website: <http://www.steunpuntwvg.be>

**STEUNPUNT
 WELZIJN
 VOLKSGEZONDHEID &
 GEZIN**

Publicatie nr. 2022/06-b

SWVG-Rapport 06/b

Titel rapport: Onderzoek naar de haalbaarheid van het ontwikkelen en het gebruik van een bijkomende indicator om armoede te monitoren op Vlaams niveau

Promotoren: Bea Cantillon², Sarah Marchal², Bérénice Storms¹

Onderzoekers: Heleen Delanghe¹, Marieke Frederickx¹, Anna Lemmens², Tess Penne¹

¹Centrum voor Budgetadvies en Onderzoek, Thomas More Hogeschool

²Centrum voor Sociaal Beleid, Universiteit Antwerpen

Dit rapport kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Overheid. In deze tekst komen onderzoeksresultaten van de auteur(s) naar voor en niet die van de Vlaamse Overheid. De Vlaamse Overheid kan niet aansprakelijk gesteld worden voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de meegedeelde gegevens.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder uitdrukkelijk te verwijzen naar de bron.

No material may be made public without an explicit reference to the source.

Het consortium SWVG

Deelnemende instellingen - Dagelijks bestuur	
KU Leuven LUCAS, Centrum voor zorgonderzoek en consultancy	Prof. dr. Anja Declercq Prof. dr. Chantal Van Audenhove
Instituut voor Sociaal Recht HIVA - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving	Prof. dr. Johan Put Prof. dr. Tine Van Regenmortel
UGent Vakgroep Volksgezondheid en Eerstelijnszorg	Prof. dr. Ann Van Hecke
Vakgroep Marketing, Innovatie en Organisatie	Prof. dr. Paul Gemmel
Vakgroep Bestuurskunde en Publiek Management	Prof. dr. Bram verschuere
Vrije Universiteit Brussel Faculteit Psychologie en Educatiewetenschappen	Prof. dr. Dominique Verté
Universiteit Antwerpen Faculteit Sociale Wetenschappen	Prof. dr. Koen Decancq
Partnerinstellingen	
Universiteit Hasselt Faculteit Geneeskunde en Levenswetenschappen	Prof. dr. Piet Stinissen
Thomas More Hogeschool Unit Mens & Welzijn	Dr. Peter De Graef
Arteveldehogeschool Sociaal Werk	
Hogeschool Gent Onderzoekscentrum 360° Zorg en Welzijn	
UC Leuven-Limburg Research & Expertise - Expertisecentrum Health Innovation	
Karel De Grote hogeschool Onderzoek en maatschappelijke dienstverlening	
Hogeschool PXL Expertisecentrum PXL Social Work Research	
Odisee co-hogeschool Studiegebied Sociaal-Agogisch Werk	
KeFor Kenniscentrum Forensisch Psychiatrische Zorg	
Coördinatie en secretariaat	
Coördinator SWVG Administratieve ondersteuning	Dr. Kathleen De Cuyper Manuela Schröder Lut Van Hoof

Rapport 06/b

September 2022

Beleidsgerichte Delphi-bevraging naar visie van Vlaamse parlementsleden op armoede, armoedebestrijding en monitoring in het kader van de haalbaarheidsstudie naar een nominale armoede-indicator voor Vlaanderen.

Onderzoekers: Delanghe, H.¹, Frederickx, M.¹, Lemmens, A.², Penne, T.¹

Promotoren: Cantillon, B.², Marchal, S.², Storms, B.¹

¹Centrum voor Budgetadvies en Onderzoek, Thomas More Hogeschool

²Centrum voor Sociaal Beleid, Universiteit Antwerpen

Samenvatting

Dit onderzoeksrapport kadert in de haalbaarheidsstudie naar de ontwikkeling van een nominale armoede-indicator op basis van referentiebudgetten (Marchal et al., 2022). Voorafgaand aan de vraag naar de mogelijkheden tot ontwikkeling van deze indicator is er een noodzaak om de beoogde 'nominale armoedelijn' te definiëren. Door middel van een Delphi-bevraging detecteren we de verwachtingen en noden op vlak van een nieuwe armoede-indicator voor Vlaanderen. Daarnaast heeft deze bevraging ook als doel het draagvlak voor een nieuwe armoede-indicator te vergroten. We voerden een beleidsgerichte Delphi-bevraging uit bij de leden van de Parlementaire Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding. In drie rondes peilden we naar de visie van de Commissieleden over armoede, armoedemeting en armoedebestrijding en welke nood zij hierbij ervaren aan aanvullende indicatoren. We identificeren een vijftal noden of verwachtingen op vlak van de ontwikkeling van een nieuwe armoede-indicator voor Vlaanderen: (1) een armoede-indicator moet een brede invulling krijgen en naast monetaire elementen ook factoren van sociale uitsluiting en maatschappelijke participatie definiëren, (2) de behoeften om minimaal aan de maatschappij deel te nemen moeten weerspiegeld zijn in de indicator, (3) daarnaast moeten uitgaven en kosten van gezinnen in rekening worden gebracht, (4) waarbij zo veel als mogelijk rekening moet worden gehouden met individuele situaties, en (5) tot slot moet de indicator relevant zijn voor en responsief zijn aan het beleid en de effecten van beleidsinspanningen weerspiegelen.

Inhoud

Hoofdstuk 1	Inleiding	6
Hoofdstuk 2	Opzet	7
2.1	Beleidsgerichte Delphi-methode	7
2.2	Opzet van de bevraging	8
2.2.1	Panel	9
2.2.2	Anonimiteit	10
2.2.3	Tijdsschema	10
2.2.4	Ontwerp vragenlijst	10
2.3	Pilot	11
2.4	Respons	11
2.5	Analyse	13
Hoofdstuk 3	Resultaten	14
3.1	Kijk op armoede en menswaardig leven	14
3.2	Beleidsindicatoren	21
3.3	Armoedemeting	24
Hoofdstuk 4	Conclusie	28
Hoofdstuk 5	Beperkingen	30
Referenties		31
Annex 1 – Codeboek		32
Annex 2 - Vragenlijsten per ronde		33
5.1	Ronde 1	33
5.2	Ronde 2	35
5.3	Ronde 3	43
Annex 3 - consentformulier		60

Lijst van tabellen en figuren

Figuur 1	Opbouw Delphi-bevraging	9
Figuur 2	Tijdsschema Delphi-bevraging	12
Figuur 3	Responsgraad Delphi-bevraging	13
Figuur 4	Definitie menswaardig leven gecodeerd naar categorieën.	15
Figuur 5	Sleutelwoorden armoede gecodeerd naar categorieën.	18
Figuur 6	Ontbrekende noodzakelijke indicatoren per categorie.	24
Figuur 7	Noden nieuwe armoede-indicator	25
Tabel 1	Definities menswaardig leven - ronde 2.	15
Tabel 2	Zes verklaringsmodellen van armoede, Vranken 2006, p.33.	19
Tabel 3	Beleidsfacetten en indicatoren	22

Hoofdstuk 1

Inleiding

De aanleiding van dit onderzoek is het engagement van de Vlaamse Regering neergeschreven in het Vlaamse regeerakkoord 2019-2024: *“We hanteren voortaan ook een nominale armoede-indicator, die rekening houdt met **alle tegemoetkomingen, sociale voordelen en kosten**, zodat we naast het armoederisico ook de feitelijke armoede correct in kaart kunnen brengen en doelgericht kunnen aanpakken”*. (p.117) Verder staat nog: *“Deze nieuwe Vlaamse armoede-indicator houdt per gezinsvorm rekening met een korf van goederen en diensten en **het referentiebudget dat nodig is om niet in armoede te leven**”*. (p. 123)

Dit onderzoeksrapport kadert in de haalbaarheidsstudie naar de ontwikkeling van een nominale armoede-indicator op basis van referentiebudgetten. Voorafgaand aan de vraag naar de haalbaarheid om deze indicator te ontwikkelen is er de noodzaak om zowel de behoefte van beleidsmakers aan een ‘nominale armoede-indicator’, als de wijze waarop ze de beoogde indicator definiëren, als het draagvlak voor het ontwikkelen van een nieuwe armoede-indicator verder te onderzoeken. Door middel van een geanonimiseerde Delphi-bevraging peilen we naar de visies van geïnformeerde politici op armoede, armoedebestrijdingsbeleid en beleidsmonitoring, met als doel hun noden en verwachtingen van een nieuwe armoede-indicator voldoende scherp te krijgen.

Het rapport dat volgt omschrijft het opzet, de uitvoering en de resultaten van de Delphi-bevraging in het kader van de haalbaarheidsstudie naar de ontwikkeling van een nominale armoede-indicator voor Vlaanderen.

Hoofdstuk 2

Opzet

1 Beleidsgerichte Delphi-methode

De Delphi-methode, voor het eerst ontwikkeld in de jaren 1950, is een veel gebruikte methode om door middel van een herhaalde bevraging bij een groep van experts consensus rond een thema of vraagstuk te bereiken. De methode wordt in de literatuur omschreven als een proces van groepscommunicatie dat gericht is op een gedetailleerde bespreking van een specifiek vraagstuk met het oog op het creëren van consensus gericht op een bepaald doel, beleid of gebeurtenis (Hsu & Sandford, 2007).

Een variant op de conventionele Delphi-Methode is de *Policy Delphi* zoals voor het eerst omschreven door Turoff (1970). De Policy Delphi of beleidsgerichte Delphi-methode heeft niet het doel om consensus te bereiken, maar om tot een overzicht van uiteenlopende standpunten of beleidsalternatieven rond een complexe materie te komen. De conventionele Delphi-methode kan omschreven worden als een '*decision making tool*'/ beleidsvormingsinstrument, de beleidsgerichte methode als een '*decision facilitation tool*', i.e. een beleidsondersteunend instrument (De Loe, 1995, p. 57). De beleidsgerichte methode beperkt zich daarnaast niet tot een beperkte groep van experts met zeer diepgaande kennis, maar kan bestaan uit een breder panel van geïnformeerde deelnemers (De Loe, 1995).

Ondanks dat er geen gestandaardiseerde methode voor het uitvoeren van een beleidsgerichte Delphi-bevraging bestaat, worden er standaard een aantal kenmerken van de methode omschreven:

- 1 Een panel van deelnemers met kennis over een onderwerp wordt samengesteld en bevraged in een anonieme dialoog gestructureerd rond een vraag of probleem
- 2 Het proces bestaat uit meerdere rondes
- 3 De antwoorden op de eerste ronde worden geanalyseerd en teruggestuurd naar de panelleden voor evaluatie
- 4 De tweede en volgende rondes verfijnen de evaluaties en kunnen nieuwe lijnen voor onderzoek aanbrengen (De Loë, Melnychuk, Murray, & Plummer, 2016, p. 78).

Op basis van deze kenmerken komen we tot de volgende brede definitie die we hanteren in dit onderzoek:

Een beleidsgerichte Delphi-bevraging bestaat uit een **continu panel** dat, anoniem en via een schriftelijke vragenlijst **meerdere keren bevraged** wordt over een specifiek thema. De panelleden vullen een vragenlijst in en krijgen feedback over het geheel van antwoorden. De antwoorden van een voorgaande ronde vormen steeds de basis voor een volgende ronde van bevraging. De panelleden hebben zo de kans om op basis van feedback hun initieel **standpunt te herzien** of extra elementen toe te voegen. Dit proces wordt zo vaak herhaald als nuttig blijkt, om zo tot een **overzicht van standpunten of beleidsalternatieven** rond een complexe materie te komen. Deze methode is het meest aangewezen bij complexe thematieken waarvoor veel **draagvlak** nodig is en/of waarover (politiek) **gevoelige meningsverschillen** bestaan (De Loe, 1995; De Loë et al., 2016; Hsu & Sandford, 2007; Loyens, Maesschalck, & Bouckaert, 2011; Vlaams Instituut Gezond Leven).

De specifieke kenmerken van de Delphi-methode brengen een aantal voor- en nadelen met zich mee. De schriftelijke vragenlijst, die vaak via email wordt uitgestuurd en digitaal ingevuld, verlaagt de kosten en maakt het mogelijk om panelleden die zich op een verschillende geografische locatie bevinden te bevragen.

Het herhaalde proces maakt de methode zeer tijdsintensief en het gevaar op uitval groot. Het vraagt daarnaast een hoge mate van betrokkenheid van de participanten. Het is daarom van belang om de motivatie van participanten zo hoog mogelijk te maken door het doel van de bevraging zeer helder te stellen. Daarnaast schuilt er een gevaar in het potentieel om als onderzoeker de meningen van de panelleden mee vorm te geven door de selectie van informatie en feedback die wordt meegegeven tussen de rondes van bevraging.

Daartegenover staat dat het herhaalde proces een periode van ‘considered thought’ inbouwt waarin meningen kunnen worden bijgesteld. De grote betrokkenheid en het groot aantal experts dat betrokken kan worden, in vergelijking met bijvoorbeeld diepte-interviews, verhoogt de legitimiteit van de resultaten. De anonimiteit neutraliseert hiërarchische problemen of machtsdynamieken tussen de panelleden. Tot slot moet men aandacht hebben voor het feit dat het niveau van expertise tussen de panelleden kan verschillen. Personen met minder diepgaande expertise kunnen in veel gevallen moeilijk uitspraken van personen met een zeer gedetailleerde expertise beoordelen, wat de conclusies kan beïnvloeden (Hsu & Sandford, 2007; Vlaams Instituut Gezond Leven).

2 Opzet van de bevraging

In de literatuur bestaat geen consensus over het aantal bevragingsronden in een Delphi-bevraging. In de meeste gevallen worden er drie of vier rondes gehanteerd, maar dit kan meer of minder zijn naargelang het thema en de doelstellingen. De bevraging binnen dit onderzoeksproject beperkt zich tot drie rondes en is opgebouwd van breed naar meer specifiek, met als doel om in de laatste ronde te komen tot de noden van politici naar een nieuwe armoede-indicator. Gezien de complexiteit en hoog abstractieniveau van het vraagstuk, tracht deze stapsgewijze opbouw een bewustmakingsproces te creëren en denkprocessen op te splitsen om zo de probleemstelling te concretiseren. De keuze voor het aantal rondes is de uitkomst van een afweging tussen de wens om zo veel en zo gedetailleerd mogelijke informatie te verzamelen en de intensiteit van de bevraging voor de respondenten te beperken met het oog op het verkrijgen van betrouwbare antwoorden.

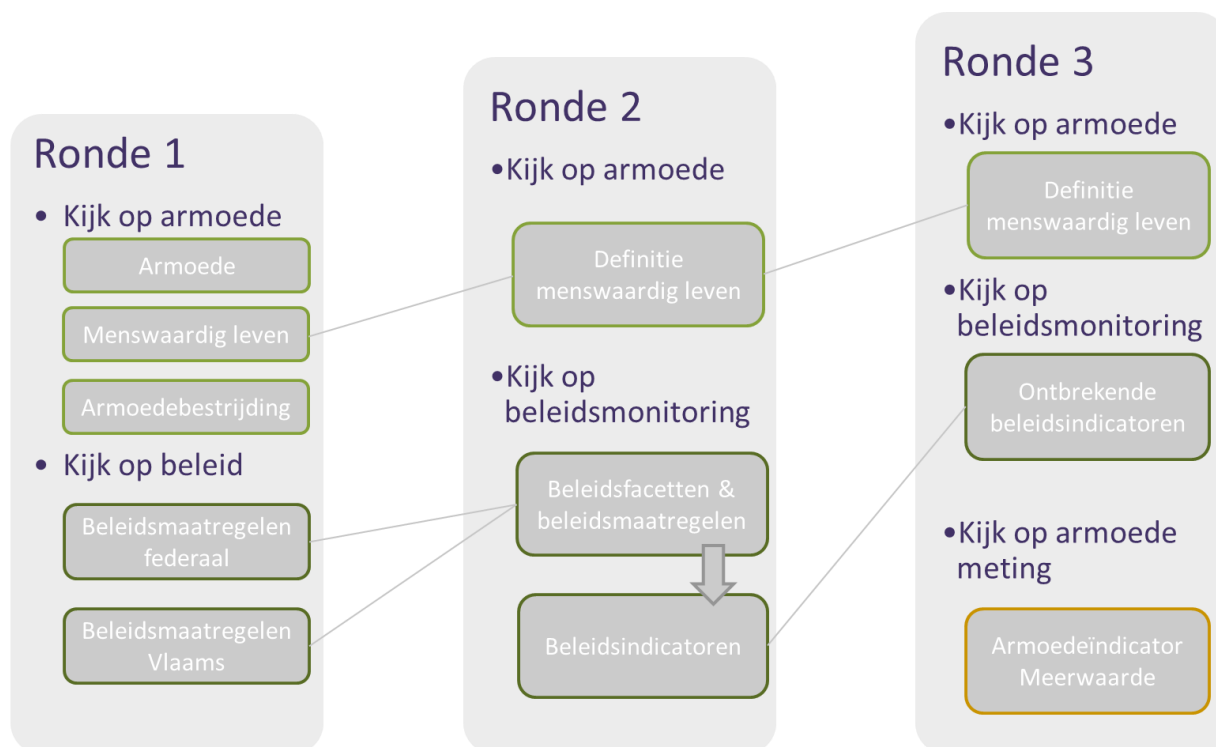
Figuur 1 toont de opbouw van de Delphi-bevraging naar de nood aan een armoede-indicator uitgevoerd in het kader van dit project.

Omdat indicatoren niet losstaan van definities en discours, peilt de eerste ronde naar de visie van politici op armoede en op de taak van de overheid om een armoedebestrijdingsbeleid te voeren. Zoals in de literatuur wordt aangegeven verkent de eerste ronde het thema door middel van open vragen (Hsu & Sandford, 2007). Het doel is hier een bewustmaking rond de thema's te creëren en verschillende discours bloot te leggen.

In de tweede ronde vernauwen we de focus van een brede kijk op armoede en beleid naar het definiëren van een menswaardig leven en de kijk op beleidsmonitoring. We bouwen hierbij verder op de antwoorden uit de eerste ronde en verdiepen deze. Deze ronde brengt de mate van variatie in de definities van een menswaardig leven in beeld, als ook het belang dat wordt gehecht aan de verschillende facetten van een armoedebestrijdingsbeleid en de indicatoren die er nodig zijn om dit beleid goed te kunnen monitoren en evalueren.

De derde ronde maakt een synthese van beide voorgaande rondes en brengt op basis van deze informatie de noden op vlak van armoedemeting in kaart. Er wordt teruggekoppeld over de definities van een menswaardig leven, reeds bestaande, maar mogelijk onbekende, indicatoren en de noden op vlak van

beleidsmonitoring en -evaluatie. Als sluitstuk van het proces wordt gepeild naar wat de nieuwe indicator bijkomend moet meten en naar de meerwaarde hiervan voor het Vlaamse beleid. Op deze wijze beogen we de huidige indicatoren set mee in de conversatie te brengen, eventuele hiaten daarin bloot te leggen, en te achterhalen in welke mate en op welke wijze deze kunnen worden opgevuld via een nieuwe indicator.

Figuur 1. Opbouw Delphi-bevraging

2.1 Panel

In de Delphi-methode worden de panelleden geselecteerd op basis van een bepaalde expertise die ze bezitten. Delbecq, Van de Ven en Gustafson (1975, p. 85) onderscheiden drie groepen die over een goede expertise beschikken om deel te nemen aan een Delphi-onderzoek:

- (1) de besluitvormers van het topmanagement die de uitkomsten van de Delphi-studie zullen gebruiken;
- (2) de professionele stafleden samen met hun ondersteunend team; en
- (3) de respondenten op de Delphi-vragenlijst wier oordeel wordt gevraagd.

Het aantal panelleden dat in de literatuur naar voren wordt geschoven is zeer uiteenlopend en afhankelijk van de doelstelling van de bevraging (De Loë et al., 2016; Hasson, Keeney, & McKenna, 2000).

Het panel binnen dit onderzoeksproject bestaat uit de zestien vaste leden van de Vlaamse parlementaire commissie Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding. De panelleden werden geselecteerd op basis van volgende criteria:

1. De leden van de Commissie WVG en armoedebestrijding worden verondersteld een zekere kennis te hebben van het thema van armoede en armoedebestrijding;

2. De commissieleden vallen onder de eerste groep die Delbecq, Van de Ven, en Gustafson (1975) onderscheiden. De resultaten van het onderzoeksproject zijn van belang voor de werkzaamheden van de commissie;
3. De commissie weerspiegelt een democratische vertegenwoordiging van de verschillende politieke partijen;

De respondenten worden via email uitgenodigd tot deelname, begeleid door een tekst over het opzet van de bevraging en een consentformulier. De begeleidende tekst bevat informatie over het onderzoeksproject en de rol van de Delphi-bevraging hierin, het aantal bevraging rondes en de inhoud en een gedetailleerd tijdschema. De respondenten kunnen ervoor kiezen om de vragenlijst in overleg met experts binnen de partij in te vullen. Er werd benadrukt dat dit steeds dezelfde personen moeten zijn.

2.2 Anonimiteit

Een belangrijk kenmerk van de Delphi-methode is de anonimiteit van de respondent. Enkel de onderzoekers kennen de identiteit van de panelleden, de deelnemers kennen de identiteit van de andere respondenten niet. Bij de terugkoppeling naar antwoorden tijdens de vorige rondes weten ze met andere woorden niet wie welke antwoorden instuurde (De Loë et al., 2016; Hasson et al., 2000).

De respondenten kennen wel de populatie van deelnemers die werd uitgenodigd. In de uitnodigingsmail wordt naar de panelleden gecommuniceerd dat alle vaste leden van de commissie WVG & Armoedebestrijding worden uitgenodigd. Dit kan de respons en de antwoorden van de panelleden beïnvloeden. Er kan worden verwacht dat hierdoor de antwoorden meer een weerspiegeling zullen zijn van de visies van de partijen dan van de visies van de individuele panelleden. Dit is geen probleem zolang de commissieleden de visie van hun partij ter zake delen.

2.3 Tijdschema

Er wordt in het totaal een periode van tien weken voorzien om de bevraging uit te voeren. Iedere ronde duurt drie weken: twee weken voor het verzamelen van de gegevens en één week voor de analyse ervan (Hsu & Sandford, 2007; Vlaams Instituut Gezond Leven). Tussen de tweede en derde ronde wordt er één week extra ingepland voor de analyse. Dit maakt het mogelijk om bijkomende input te vragen aan de stuurgroepleden van dit onderzoeksproject over het al dan niet ontwikkeld en in gebruik zijn van de indicatoren die door de commissieleden als belangrijk worden benoemd. De commissieleden krijgen steeds één week tijd om de bevraging in te vullen, de tweede week laat ruimte voor het telefonisch contacteren van respondenten die nog niet reageerden om zo de non-respons zo laag mogelijk te houden.

2.4 Ontwerp vragenlijst

De Delphi-bevraging bestaat uit drie rondes, elk bestaande uit één vragenlijst. De vragenlijst wordt via email aan de panelleden bezorgd en dient digitaal ingevuld te worden.

Ronde 1.

De eerste ronde is opgebouwd in twee delen: 'kijk op armoede' en 'kijk op beleid'. Het eerste deel schetst het conceptueel kader rond de thema's armoede en menswaardig leven. De commissieleden worden gevraagd om sleutelwoorden bij het concept armoede te plaatsen en een definitie van menswaardig leven te formuleren. Daarnaast wordt hun mening gevraagd over de mate waarin armoede bestrijden en

voorkomen als een overheidstaak kan worden beschouwd. In het tweede deel, 'kijk op beleid', worden de commissieleden gevraagd een aantal sterke en zwakke maatregelen van het armoedebestrijdingsbeleid van de laatste 10 jaar op te sommen. Eerst algemeen, daarna met een focus op het Vlaams armoedebestrijdingsbeleid.

Ronde 2.

De tweede ronde bestaat eveneens uit twee delen: 'kijk op armoede' en 'kijk op beleidsmonitoring'. Afgeleid van de antwoorden uit de eerste ronde, stellen de onderzoekers een aantal definities op van een menswaardig leven. Aan de panelleden wordt gevraagd aan te duiden met welke definities ze het meest eens zijn (en hiervoor hun persoonlijke top 3 kenbaar te maken) en met welke ze het volledig oneens zijn. In het tweede deel krijgen de panelleden een overzicht van de verschillende facetten die een armoedebestrijdingsbeleid behelzen. Dit overzicht maken de onderzoekers op basis van de antwoorden uit de eerste ronde, opgesplitst per overkoepelend beleidsthema. Gevraagd zal worden aan te duiden welke beleidsfacetten als zeer belangrijk worden gezien en welke informatie er nodig is om te beoordelen of de hierbij horende beleidsmaatregelen goed ontworpen, implementeerbaar en/of effectief zijn. In beide delen wordt de mogelijkheid voorzien om ontbrekende definities of beleidsfacetten toe te voegen.

Ronde 3.

De derde ronde is opgebouwd in drie delen: 'kijk op armoede', 'kijk op beleidsmonitoring' en 'kijk op armoedemeting'. In het eerste deel informeren de onderzoekers de commissieleden over de definities van een menswaardig leven die door de meeste commissieleden in hun persoonlijke top 3 werden opgenomen. In deel 2 worden de commissieleden gevraagd om kenbaar te maken in welke mate ze het belangrijk vinden dat de ontbrekende beleidsindicatoren, zoals door de onderzoekers opgesteld, zullen worden ontwikkeld. De lijst met ontbrekende indicatoren komt tot stand op basis van een vergelijking van de in ronde twee opgegeven omschrijving van indicatoren met de reeds bestaande indicatoren. Om deze lijst op te maken zullen de onderzoekers een beroep doen op de expertise van de stuurgroepleden van dit onderzoeksproject. Er wordt ook ruimte gelaten om bijkomend ontbrekende indicatoren aan te vullen. In het laatste deel wordt gereflecteerd over de meerwaarde van (een) nieuwe Vlaamse armoede-indicator (en), reflecterend naar bovengenoemde definities van een menswaardig leven en de in deel 2 van deze ronde belang bevonden nieuwe indicatoren.

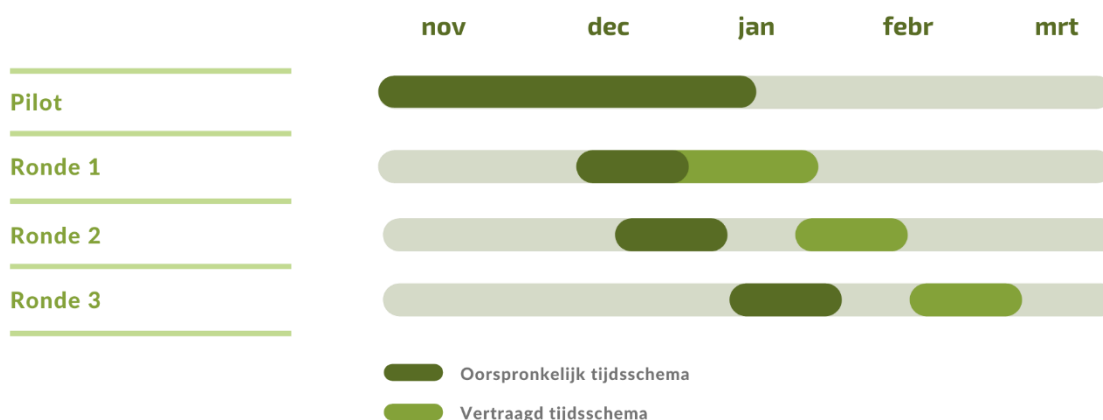
De volledig vragenlijsten worden weergegeven in Bijlage 2 - Vragenlijsten per ronde

3 Pilot

Voorafgaand aan de bevraging werd er een pilotbevraging opgestart. Deze werd uitgevoerd bij de leden van het Bijzonder Comité voor de sociale dienst Malle. De respondenten van de pilotbevraging werden gevraagd om naast de vragenlijst ook steeds een feedbackformulier in te vullen over de duidelijkheid en duur van de vragenlijst. Na de analyse van de antwoorden van de vragenlijsten en feedbackformulieren maakten we aanpassingen aan de definitieve vragenlijst.

4 Respons

Omwille van een initieel lage responsgraad in de eerste ronde liep het verloop van de bevraging vertraging op. Er werd gestreefd naar een vertegenwoordiging van alle politieke partijen in de eerste ronde waardoor de tweede ronde later uitgestuurd kon worden. Figuur 2 geeft het verloop van de bevraging weer. De donkergroene balkjes tonen de oorspronkelijke planning, de licht groene de opgelopen vertraging. De bevraging liep uiteindelijk over een tijdsperiode van drie maanden, van december 2021 tot begin maart 2022.

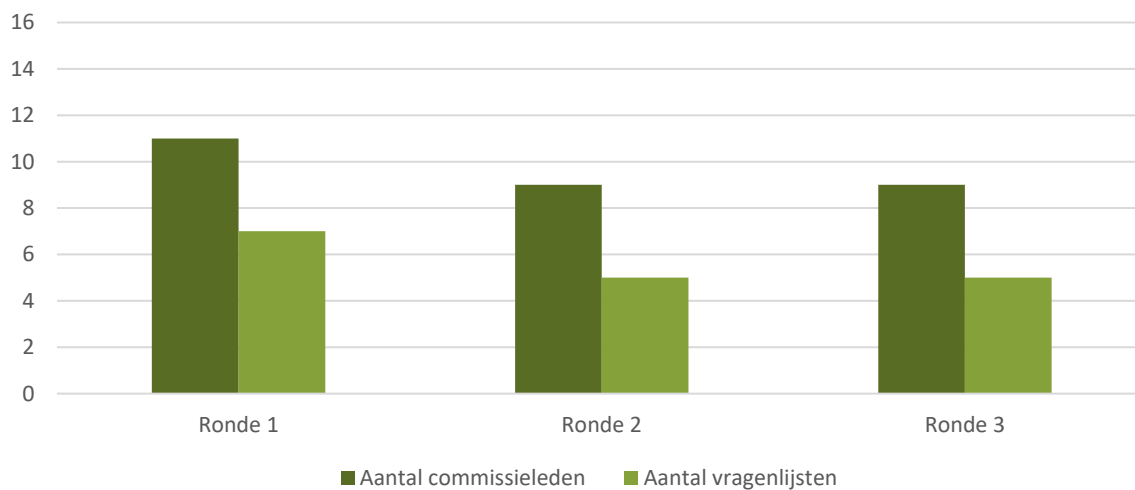
Figuur 2 Tijdschema Delphi-bevraging

De eerste vragenlijst werd uitgestuurd naar vijftien van de zestien aangeschreven commissieleden. Eén commissielid liet in antwoord op de uitnodigingsmail weten niet te willen deelnemen. De respons op de eerste vragenlijst was initieel zeer laag, slechts zes panelleden diende de bevraging in tegen de eerste deadline. Omwille van het streefdoel naar een algemene gedragenheid van de uitkomsten, is de representatie van alle deelnemende politieke partijen in de eerste ronde van belang. Hierom werd de deadline van de eerste ronde uitgesteld en werden extra inspanningen geleverd om de respons te verhogen.

De eerste ronde werd begin januari afgesloten. Een netto responsgraad van 73% (11/15) werd behaald (zie Figuur 3). Hierbinnen zijn alle politieke fracties binnen de commissie WVG & Armoedebestrijding vertegenwoordigd. Voor twee politieke partijen dienden verschillende commissieleden in alle rondes slechts één gezamenlijke vragenlijst in. In een andere politieke partij werd besloten om de vragenlijst in nauw overleg met de studiedienst in te vullen. Hierdoor weerspiegelen de zeven ingediende vragenlijsten voor drie partijen minder de individuele visie van de commissieleden, maar eerder het partijstandpunt en is de respons geen weerspiegeling van de politieke krachtsverhoudingen. Gezien de beperkte omvang van de populatie en gezien de Delphi-bevraging vooral al doel heeft om een geïnformeerd debat te voeren over de haalbaarheid en de mogelijke implementatie van een nieuwe armoede-indicator (eerder dan het standpunt van de commissieleden of de Vlaamse partijen te bestuderen), is het niet zinvol om een groter gewicht toe te kennen aan de vragenlijsten die door meerdere commissieleden samen zijn ingevuld.

In ronde twee haakte twee commissieleden af. Hierdoor daalde de netto responsgraad naar 60% (9/15), ondanks de inspanningen van de onderzoekers om alle commissieleden te bereiken. De negen respondenten vertegenwoordigen vijf van de zes politieke partijen. Ook deze respons kan om de hierboven genoemde redenen als voldoende worden gezien.

Dezelfde respons werd in de derde ronde gerealiseerd. De commissieleden die geen ingevulde vragenlijst in de tweede ronde instuurden werden niet uitgenodigd om deel te nemen aan de derde ronde.

Figuur 3 Responsgraad Delphi-bevraging

In de analyse van de resultaten in de volgende paragraaf zullen we steeds over ‘respondenten’ spreken. We verwijzen hierbij dan naar het aantal ingevulde vragenlijsten, ongeacht het aantal commissieleden die deze invulden.

5 Analyse

De antwoordformulieren worden geanonimiseerd verwerkt en bewaard. Slechts één onderzoeker beschikt over de sleutel die de data koppelt aan het commissielid dat ze instuurde. De sleutel wordt op een aparte server bewaard en wordt enkel gebruikt ingeval de antwoorden extra verduidelijking behoeven, wat niet het geval was. Na de oplevering van het onderzoeksproject wordt de sleutel met persoonsgegevens verwijderd.

In de literatuur wordt voor het verwerken van Delphi gegevens zowel gebruik gemaakt van kwalitatieve als van kwantitatieve analysemethoden. Veel gebruikte kwalitatieve analyse technieken zijn content-analyse, thematische analyse en cluster analyse (De Loë et al., 2016). Kwantitatief worden vaak descriptieve analyses gemaakt met behulp van centrum- en spreidingsmaten (Hsu & Sandford, 2007).

Gezien het lage aantal respondenten ($n=5$) zijn statistische analyses weinig zinvol. We focussen ons daarom op kwalitatieve thematische analyses. De data werd geanonimiseerd en per vragenronde systematisch verzameld in Excel bestanden. Open vragen werden samengebracht in tekstbestanden en gecodeerd met behulp van NVIVO. Voor de codering werd een inductieve benadering gehanteerd waarbij de in een eerste fase zeer gedetailleerde toegekende codes in overkoepelende categorieën of thema’s worden omgezet.

Hoofdstuk 3

Resultaten

In deze sectie beschrijven we de resultaten van de Delphi-bevraging. Aan de hand van een thematische analyse bespreken we de overeenstemmingen en verschillen in de antwoorden. We doen dit per thema, over de rondes heen. De volgende drie thema's worden besproken: 'kijk op armoede en menswaardig leven', 'beleidsindicatoren', en 'armoedemeting'. Per thema beschrijven we de belangrijkste bevindingen en presenteren we een conclusie rond de visie(s) van de commissieleden.

1 Kijk op armoede en menswaardig leven

In de eerste ronde werden er binnen dit thema drie vragen gesteld:

- Wat zijn de eerste zaken die bij u opkomen wanneer u aan 'armoede' denkt? Noteer een aantal sleutelwoorden.
- Wat is volgens u een menswaardig leven? Wat heeft een mens minimaal nodig om menswaardig te kunnen leven?
- Is het volgens u een overheidstaak om armoede te bestrijden/te voorkomen? Waarom wel/waarom niet? Op welke beleidsniveaus moet armoede worden bestreden?

De antwoorden op de eerste twee vragen werden in een eerste fase open gecodeerd, 26 codes werden onderscheiden (zie Bijlagen, Bijlage 1 – codeboek). In een tweede fase werden deze per concept teruggebracht in een aantal overkoepelende categorieën zoals basisbehoeften, inkomen, betaalde arbeid, maatschappelijke participatie, gevoelsmatige ervaringen, toekomst en sociale mobiliteit, maatschappijkenmerken, en kenmerken en groepen (zie Figuur 4 en Figuur 5).

In hun omschrijving van wat een **menswaardig leven** inhoudt, verwijzen alle respondenten naar het kunnen vervullen van basisbehoeften. Vijf van de zeven respondenten benoemen daarnaast ook het belang van een voldoende hoog inkomen om aan deze basisbehoeften te voldoen. In volgorde van belang worden volgende basisbehoeften vermeld: huisvesting, voeding, sociaal netwerk, hygiëne & gezondheid, kleding, internet, veiligheid, mobiliteit, vrije tijd & ontspanning en toegang tot sociale diensten¹. Huisvesting wordt het vaakst benoemd en ook in alle definities vermeld als een basisbehoefte. Het hebben van een job (betaalde arbeid) wordt in sommige gevallen als een basisbehoefte benoemd, in andere gevallen wordt dit als een middel tot of voorwaarde voor maatschappelijke participatie gezien.

Naast een opsomming van behoeften wordt ook vaak verwezen naar maatschappelijke participatie als belangrijk element van een menswaardig leven. Daarnaast verwijzen respondenten ook naar het relatief (dit wil zeggen contextafhankelijk) karakter van de invulling van een menswaardig leven. In meerdere definities van een menswaardig leven wordt ook een innerlijke of gevoelsmatige component benadrukt: *"het gevoel erbij te horen, trots, zelfrespect, [...]"*. Tot slot verwijzen respondenten ook naar brede toekomstmogelijkheden en de mogelijkheid tot sociale mobiliteit als componenten van een menswaardig leven.

¹ De basisbehoeften worden hier opgesomd in volgorde van aantal toegekende codes en het aantal keren dat ze voorkomen in de verschillende definities.

Figuur 4. Definitie menswaardig leven gecodeerd naar categorieën.

Noot: grootte vlakken naar aantal referenties onder categorie.

In de volgende ronde werden op basis van de gecodeerde antwoorden zes definities van een menswaardig leven opgesteld en voorgelegd aan de commissieleden. Zij werden gevraagd om hun persoonlijke top 3 aan te duiden en ook aan te geven met welke definitie ze het volledig oneens zijn. Tabel 1 toont in de eerste kolom de zes definities, in de tweede kolom de somscores van de top drie definities (waarbij 3 punten werden toegekend aan de definitie waarmee de respondent zich het meest identificeert, twee punten aan de definitie die de respondent op de tweede plaats zet en één punt aan de definitie op plaats 3), waarbij vijf respondenten samen een maximale score van 15 punten kunnen halen. De derde kolom geeft het aantal respondenten weer dat de betreffende definitie in de top drie opnam, en de laatste kolom toont het aantal respondenten dat het volledig oneens is met deze definitie. De waarden in deze drie kolommen geven samen een beeld van de mate van eensgezindheid over de verschillende definities.

Tabel 1 Definities menswaardig leven - ronde 2.

Definitie menswaardig leven	Som-scores	Aantal top 3	Aantal oneens
Een menswaardig leven is beschikken over een voldoende hoog inkomen om te voorzien in basisvoorzieningen (gezonde voeding, goede huisvesting, degelijke hygiëne).	2	1	
Een menswaardig leven is beschikken over een voldoende hoog inkomen en leven in betaalbare en kwalitatieve woonomstandigheden, maar ook het kunnen participeren aan het maatschappelijk leven en het gevoel hebben erbij te horen (via een job, een andere zinvolle dagbesteding, vrijetijdsactiviteiten, ...).	9	5	

Een menswaardig leven Vertrekt vanuit volwaardige deelname aan de samenleving. Het gaat over het kunnen betalen van alle uitgaven die nodig zijn om te voldoen aan alle behoeften volgens de geldende algemene levensstandaard, afhankelijk van de samenleving waarin men leeft. Indien hieraan niet kan worden voldaan, riskeert men zich terug te trekken uit de maatschappij wat nadelige gevolgen met zich mee kan brengen.	10	4	
Een menswaardig leven omvat basisvoorzieningen (zoals voeding, kleding, internet), degelijke huisvesting, duurzame sociale contacten, toegang tot sociale dienstverlening en zelfredzaamheid door betaalde (en aangepaste) arbeid.	4	2	
Een menswaardig leven betekend niet beperkt worden in je vrijheid en zelfontplooiing en gerespecteerd worden in je identiteit. Mensen moeten de mogelijkheid krijgen om zich op te werken (bv. via opleiding en werk). Daarnaast zijn ook huisvesting, verwarming, gezonde voeding, mobiliteit en sociale contacten ook onderdeel van een menswaardig leven.	1	1	1
Een menswaardig leven is zowel absoluut, namelijk de vervulling van basisbehoeften en de mogelijkheid tot zelfontplooiing, als relatief, in de zin dat elke mens zich wil verhouden tot zijn naasten op een waardige manier. Deze behoeften zijn tastbaar (eten, drinken, warmte, zorg), maar het gaat ook om ontastbare, reële behoeften zoals veiligheid, het wegvallen van de stress van alle dreiging in armoede, een breder scala aan toekomstmogelijkheden, trots, zelfrespect en respect van je naasten, de niet-afhankelijkheid van liefdadigheid, zelfbedruipendheid.	4	2	1

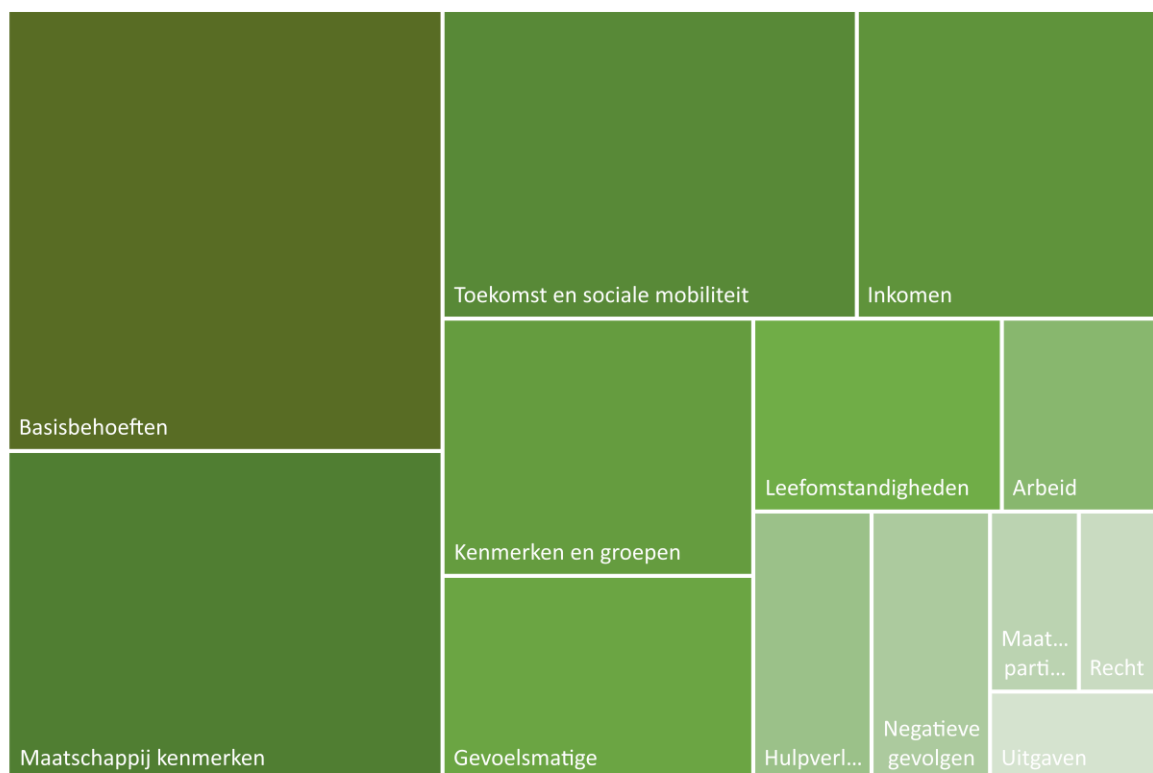
We lezen af dat de tweede en derde definitie het meeste bijval kennen. De tweede definitie wordt door alle respondenten in de top drie geplaatst. Vier keer op de tweede plaats en een keer op de derde plaats. Deze definitie verwijst naar het belang van een voldoende hoog inkomen en betaalbare en kwalitatieve woonomstandigheden om menswaardig te kunnen leven. Daarnaast verwijst deze definitie ook naar het kunnen participeren aan het maatschappelijk leven en het erbij kunnen horen via een job, een andere zinvolle dagbesteding, of via deelname aan het vrijetijdsgebeuren. De derde definitie wordt in drie van de vijf gevallen op de eerste plaats geplaatst, één keer op de derde plaats en in één vragenlijst wordt deze niet in de top drie opgenomen, maar ook niet aangeduid als 'volledig mee oneens'. In deze definitie wordt een menswaardig leven vertaald naar volwaardige maatschappelijke participatie. Centraal hierin staat het kunnen betalen van alle noodzakelijke uitgaven om alle behoeften volgens een algemene, in de samenleving geldende standaard te kunnen vervullen. De definitie wijst daarnaast ook op het gevaar van maatschappelijke uitsluiting wanneer hieraan niet kan worden voldaan.

De overige definities worden minder aangenomen door de respondenten. De scores zijn lager en slechts door één of twee respondenten worden ze in de persoonlijk top 3 geplaatst. Terwijl de tweede en derde definitie expliciet het belang van volwaardige deelname of participatie aan de maatschappij benoemen, wordt hiernaar niet verwezen in de overige definities. Daarnaast wijzen beide definities ook op het belang van de betaalbaarheid van basisbehoeften voor maatschappelijke participatie. De eerste en vierde definitie, die respectievelijk 1 en 2 keer in de top drie van de respondenten voorkomen, focussen uitsluitend op de vervulling van basisbehoeften om menswaardig te kunnen leven. De eerste definitie

beperkt deze tot drie fysieke behoeften (de zgn. brood, bad & bed behoeften). De vierde definitie, die twee respondenten in hun top 3 plaatsten, breidt deze uit met de behoeften aan sociale contacten en sociale dienstverlening. De vierde definitie legt daarenboven de nadruk op betaalde arbeid om aan deze basisbehoeften te kunnen voldoen. Ook de vijfde definitie verwijst naar deze basisbehoeften voor een menswaardig leven, dat wordt omschreven in termen van persoonlijke identiteit, zelfontplooiing, vrijheid en sociale mobiliteit. Deze definitie werd slechts één keer opgenomen in de top drie van de respondenten. De zesde definitie ten slotte, die door 2 respondenten in hun top 3 werd geplaatst, benoemt een breder gamma aan basisbehoeften die moeten worden vervuld om zich als mens te kunnen ontplooien. Naast fysieke behoeften wordt hier uitdrukkelijk verwezen naar de vervulling van innerlijke behoeften zoals veiligheid, trots, respect en zelfredzaamheid. Deze definitie maakt bovendien een onderscheid tussen het absolute karakter van de vervulling en het relatieve karakter van de invulling van behoeften. Opvallend is dat in deze twee laatste definities telkens één respondent aangeeft het niet eens te zijn met deze omschrijvingen. Concluderend kunnen we stellen dat, hoewel niet alle respondenten eenzelfde visie hebben op wat een menswaardig leven inhoudt, er toch twee centrale componenten naar voor kunnen worden geschoven gemeenschappelijke kenmerken zijn: volwaardige deelname aan de maatschappij en betaalbaarheid van basisgoederen en diensten.

Ook in de visie op **armoede** worden basisbehoeften, en in het bijzonder huisvesting vaak als sleutelbegrip vermeld, evenals het gebrek aan een toereikend inkomen en de financiële component van armoede. Daarnaast komen ook het gebrek aan kansen en het ontbreken van een toekomstperspectief vaak aan bod. Verder valt op dat de respondenten bij het concept armoede ook meerdere keren verwijzen naar maatschappelijke kenmerken. Kernwoorden als ongelijkheid, maatschappelijke verantwoordelijkheid, slecht bestuur, welvaarsstaat, uitsluiting, segregatie worden genoemd. Tot slot wordt er ook verwezen naar groepen die in onze samenleving een verhoogd risico hebben om in armoede te belanden zoals dak- en thuislozen, éénoudergezinnen, ouderen met laag pensioen, huishoudens zonder inkomen uit arbeid en nieuwkomers.

Armoede

Figuur 5 Sleutelwoorden armoede gecodeerd naar categorieën.

Noot: grootte vlakken naar aantal referenties onder categorie.

In zowel de concepten armoede als menswaardig leven komt het belang van een toereikend inkomen om aan basisbehoeften te voldoen naar boven. Huisvesting is hierbij de behoefte die het meest wordt benoemd en ook in veel gevallen een centrale plaats inneemt in de omschrijvingen. In beide concepten wordt ook vaak verwezen naar een gevoelsmatige dimensie of naar de wijze waarop mensen armoede ervaren. Wat aangeeft dat armoede en menswaardig leven, in de ogen van de respondenten, verder gaat dan het ervaren van (materiële) tekorten of het vervullen van fysieke en sociale behoeften, maar zich ook weerspiegelt in de innerlijk beleving van mensen. Bij het concept armoede wordt er daarnaast ook vaak verwezen naar maatschappelijke kenmerken en risico's. De definities van menswaardig leven focussen zich veeleer op concrete behoeften en noden, als rechtstreeks antwoord op de vraag wat iemand minimaal nodig heeft om menswaardig te leven.

Alle respondenten geven aan dat armoedebestrijding een taak is van de overheid. Zoals wordt geïllustreerd door onderstaande citaten, heeft de overheid volgens de respondenten de taak om via haar beleid mensen te ondersteunen met het oog op het verbeteren van hun situatie en het garanderen van een menswaardig bestaan. Dit is volgens bijna alle respondenten een taak die op alle beleidsniveaus moet opgenomen worden. Daarnaast wordt het faciliteren van solidariteit die de gehele samenleving ten goede komt als een overheidstaak benoemd.

“Het is de taak van de overheid om mensen die het risico lopen op sociale uitsluiting of armoede, of mensen die zich in deze situatie bevinden, de mogelijkheden te bieden om hun situatie te verbeteren” (Respondent R01, 18/01/2022).

“Armoede kan en moet op alle niveaus aangepakt worden [...]” (Respondent R02, 07/01/2022).

“Een overheid is onder andere hoe mensen zich verenigen om voor mekaar te zorgen en mekaar een menswaardig bestaan te garanderen” (Respondent R03, 27/01/2022).

“Het is evident dat armoedebestrijding een taak is van de overheid. Armoedebestrijding vergt een integrale en beleidsoverschrijdende aanpak” (Respondent R09, 10/12/2021).

“De overheid moet mensen de mogelijkheid geven om zich op te werken, en de hindernissen die hij of zij daarbij ondervindt wegnemen. [...] Daarnaast moet de overheid mensen die door omstandigheden in armoede zijn terechtgekomen ondersteunen, begeleiden en helpen om terug op eigen benen te staan” (Respondent R10, 25/01/2022).

“Het bestrijden van armoede komt niet enkel de personen in zulke situaties zelf ten goede, maar is tevens positief voor de gehele samenleving. [...] Het bestrijden van armoede is daarom, naast de verantwoordelijkheid van het individu om zijn of haar plek in de samenleving in te nemen, een overheidstaak” (Respondent R13, 13/12/2021).

“Armoedebestrijding is absoluut een taak van de overheid, een zeer belangrijke taak” (Respondent R15, 07/01/2022).

Onderwijs, huisvesting en arbeidsmarktactivering en begeleiding worden daarbij het meest als belangrijke hefboomen benoemd. Ook het belang van het lokaal beleid in detectie en preventie van armoede kwam meerdere keren aan bod.

De wijze waarop de overheid deze taak moet invullen verschilt tussen de respondenten en hangt samen met hun kijk op armoede en armoedebestrijding. We kunnen deze situeren binnen de zes perspectieven of verklaringsmodellen van armoede (Vranken, 2006). Deze typologie is opgebouwd rond twee assen: het niveau waarop de oorzaak van armoede wordt gezocht (micro, meso of macro) en de aard van de oorzaak, is deze intern (schuld) of extern (ongeval), zie tabel 2.

Tabel 2 Zes verklaringsmodellen van armoede, Vranken 2006, p.33.

Niveau van de oorzaak	Aard van de oorzaak	
	<i>Intern</i>	<i>Extern</i>
<i>Micro:</i> het individu	Persoonlijke tekorten Individueel schuldmodel (1)	Persoonlijke ongevallen Individueel ongevalmodel (2)
<i>Meso:</i> groepen, gemeenschappen, instituties, organisaties	De structuur en/of het functioneren van de groep, gemeenschappen, institutie, organisatie. Institutioneel schuldmodel (3)	Groepen, instituties, organisaties uit de omgeving Institutioneel ongevalmodel (4)
<i>Macro:</i> ‘de’ samenleving	De maatschappelijke ordening Maatschappelijk schuldmodel of structureel model (6)	Maatschappelijke veranderingen en conjuncturen Maatschappelijk ongevalmodel of conjunctureel model (5)

Als we de zes perspectieven toepassen op de kijk van de commissieleden op armoede en armoedebeleid, dan zien we dat het ene perspectief het andere niet uitsluit, maar elkaar vaak versterken.

Het verschil tussen interne en externe oorzaken op individueel niveau zien we terugkomen in onderstaande beschrijvingen van de rol van de overheid binnen armoedebestrijding.

“Het bestrijden van armoede is daarom, naast de verantwoordelijkheid van het individu om zijn of haar plek in de samenleving in te nemen, een overheidstaak. [...] De overheid beschikt over een veelheid aan activering- en sanctioneringinstrumenten om mensen aan te sporen om actief te zijn op de arbeidsmarkt, arbeid blijft de beste remedie tegen armoede. De overheid is verplicht om, wanneer personen niet zelfredzaam zijn en een risico op armoede lopen buiten hun wil om (zoals bij personen met een handicap), tussen te springen” (R13, 13/12/2021).

“De overheid moet er ook mee rekening houden dat sommige mensen dermate kwetsbaar zijn dat ze ook mits begeleiding hun eigen situatie niet kunnen verbeteren, bijvoorbeeld o.w.v. psychische kwetsbaarheid, chronische ziekte, . . .” (Respondent R01, 18/01/2022).

Beide quotes wijzen op externe individuele oorzaken voor armoede, factoren die buiten de wil van de persoon om de kwetsbare situatie veroorzaken. De eerste quote legt daarnaast de nadruk op de eigen verantwoordelijkheid van het individu om armoede te voorkomen, een visie die thuishoort in het individueel schuldmodel. De eerste respondent ziet enkel een rol voor de overheid op vlak van armoedebestrijding weggelegd wanneer externe factoren aan de grondslag liggen (individueel ongevalmodel) en minder wanneer interne factoren de oorzaak van armoede zijn (individueel schuldmodel).

Op meso niveau verwijzen de respondenten voornamelijk naar de institutionele kenmerken die vallen onder het institutioneel schuldmodel. Men wijst op het belang van onderwijs- en arbeidsinstaties om armoede te voorkomen. Op lager niveau worden kenmerken van het gezin en kenmerken (of ook wel de afwezigheid) van het sociaal netwerk waartoe men behoort als oorzaak voor armoede omschreven. Als externe factoren op meso niveau verwijst men naar uitsluiting en discriminatie: *“Daarbij zien we dat nog steeds te veel personen, met het juiste opleidingsprofiel, omwille van sociaaleconomische achtergrond of omwille van discriminatie worden buitengesloten uit de arbeids- en woningmarkt” (Respondent R10, 25/01/2022).*

Tot slot komt het maatschappelijk schuldmodel het sterkst naar voor in de omschrijvingen van armoede. Kernwoorden als ongelijkheid, slecht bestuur, welvaartsstaat, uitsluiting wijzen op structurele kenmerken van onze samenleving die armoede veroorzaken en in stand houden. Externe maatschappelijke factoren zoals economische schokken en snelle maatschappelijke veranderingen worden niet genoemd door de respondenten.

Naast de zes verklaring modellen zien we ook verschillende discours om naar armoede te kijken terugkomen. De vraag naar een menswaardig leven wordt veelal vanuit het behoeftendiscours beantwoord. Binnen dit discours wordt armoede opgevat als een tekort aan middelen om een levensstandaard te realiseren die toelaat om te voldoen aan alle noodzakelijke behoeften (zie: Delanghe et al., 2020, pp. 5-7). Bij de invulling van deze behoeften verwijzen sommigen naar zgn. ‘thin needs’ noodzakelijke behoeften om te kunnen overleven als mens. De meesten beogen daarnaast ook de vervulling van ‘thick needs’, die nodig zijn voor een menswaardig bestaan, om zich als mens volwaardig te kunnen ontplooiën en te participeren aan de samenleving (Dean, 2010).

Binnen het rechtendiscours vertrekt men niet vanuit een beoogde levensstandaard, maar kijkt men naar basisrechten als referentiepunt voor armoede. Ook binnen dit discours kan een onderscheid worden gemaakt tussen ‘thin’ of formele rechten die worden verleend aan rechthebbenden die worden beschouwd als autonome individuele actoren en ‘thick’ of substantieve rechten waarin rechthebbenden eerder worden gezien als potentieel kwetsbare actoren die van elkaar afhankelijk zijn voor de realisatie van hun

rechten. Deze laatste zienswijze slaagt erin om de verbinding te leggen tussen het rechtenperspectief en brede behoefteperspectief, waarbij sociale rechten uitdrukking geven aan de wijze waarop mensen onderhandelen over hun onderlinge afhankelijkheid. Sociale rechten worden dan gezien als sociaal onderhandelde uitingen van menselijke behoeften die evolueren in de loop van de geschiedenis (Dean, 2010).

Het rechtendiscours zien we minder expliciet naar boven komen in de bevraging. Eén respondent benoemt het recht op menswaardig leven, daarnaast wordt wel meerdere keren verwezen naar het belang van gelijke kansen. Tot slot leggen alle respondenten een mandaat bij de overheid om armoede te bestrijden, wat kan wijzen op een rechtenlogica van waaruit dit mandaat uitgaat. Dit is echter door geen enkele respondent geëxpliciteerd.

Het ongelijkheidsperspectief benadrukt, sterker dan in het behoefteperspectief, het relatieve karakter van armoede. Wat armoede is wordt bepaald door de positie die iemand inneemt ten opzichte van de andere in een samenleving (Delanghe et al., 2020). Dit perspectief komt niet sterk naar voor uit de antwoorden. Echter zijn de behoeften, die vaak door respondenten worden aangehaald, ook steeds afhankelijk van een specifieke context. Wat als noodzakelijk wordt beschouwd is afhankelijk van de plaats en tijd en in die zin ook relatief ten opzichte van de positie van anderen (voor een bespreking en verheldering van het onderscheid tussen absoluut versus relatief, zie VISA rapport Delanghe et al. 2021, box 1 en box 2: p.167-172).

2 Beleidsindicatoren

De focus op beleidsindicatoren heeft twee doelen: (1) de noden blootleggen op vlak van indicatoren voor beleidsimplementatie, evaluatie en beoordeling, (2) de commissieleden enerzijds laten reflecteren over het belang van het gebruik van indicatoren om een Vlaams armoedebestrijdingsbeleid goed te kunnen monitoren en anderzijds over het verschil tussen beleidsindicatoren en indicatoren voor armoedemeting.

In de eerste ronde werd gevraagd een aantal sterke of zwakke maatregelen van het armoedebestrijdingsbeleid van de laatste 10 jaar op te sommen, en dit te concretiseren naar het Vlaamse niveau. In totaal werden er 108 beleidsmaatregelen opgesomd. In de tweede ronde werden deze gereduceerd tot 53 beleidsfacetten en samengebracht onder zeven overkoepelende beleidsthema's: inkomen, tewerkstelling, huisvesting, kinderen & onderwijs, gezondheid, klimaat, milieu en omgeving, en organisatie (zie Bijlage 2 - Vragenlijsten per ronde, **Ronde 2**).

De commissieleden werden gevraagd om aan te duiden rond welke beleidsfacetten ze het zeer belangrijk achten om beleid te voeren en bij deze facetten te noteren welke informatie er nodig is om te beoordelen of een beleidsmaatregel goed ontworpen, implementeerbaar en/of effectief is. Tabel 3 brengt ter illustratie de veelheid aan antwoorden bevattelijk samen. In deze tabel worden het aantal vermelde beleidsfacetten per beleidsthema weergegeven in de tweede kolom. Populaire beleidsdomeinen om armoede te bestrijden zijn tewerkstelling, organisatie, huisvesting, en kinderen en onderwijs.

Binnen het thema tewerkstelling zijn de meeste beleidsfacetten gericht op activering, het creëren van incentives naar werk en meer inclusie op de arbeidsmarkt. Het thema organisatie bundelt beleidsfacetten die gericht zijn op automatische toekenning van rechten, het verminderen van (administratieve) drempels in verschillende domeinen en de organisatie van hulpverlening, beleid en monitoring. Het thema huisvesting heeft voornamelijk betrekking op beleidsmaatregelen rond de betaalbaarheid van wonen en de problematiek van dak- en thuisloosheid. Beleidsfacetten als de toegankelijkheid, kwaliteit en

betaalbaarheid van kinderopvang en onderwijs, digitale vaardigheden bij kwetsbare groepen en voortgezette jeugdhulp vallen onder het beleidsthema kinderen en onderwijs.

De derde kolom van Tabel 3 toont hoe vaak de beleidsfacetten binnen elk thema als zeer belangrijk werden aangeduid, relatief (als percentage van het maximaal belang)². We lezen af dat binnen de thema's 'inkomen', 'huisvesting' en 'kinderen en onderwijs' relatief veel beleidsfacetten als zeer belangrijk worden gezien. Dit wijst op het belang om binnen deze domeinen maatregelen te nemen om armoede te bestrijden. Over het algemeen stellen we vast dat er wel wat variatie is tussen de respondenten in de beleidsfacetten die ze naar voor schuiven. Geen enkel beleidsfacet werd door alle respondenten als belangrijk aangeduid, slechts twee facetten werden door vier van de vijf respondenten aangeduid. Gezien het lage aantal respondenten is het niet zinvol om statistische maat van consensus te berekenen.

Tabel 3 Beleidsfacetten en indicatoren

Beleidsthema	Aantal beleidsfacetten	Belang beleidsfacetten	Aantal input-indicatoren	Aantal output-indicatoren	Aantal uitkomst-indicatoren	Aantal onderzoeken/analyses
Inkomen	7	51%	10	14	17	10
Tewerkstelling	11	38%	12	14	14	17
Huisvesting	10	46%	12	7	19	19
Kinderen en onderwijs	10	44%	17	9	16	12
Gezondheid	3	33%	5	1	4	0
Klimaat, milieu en omgeving	1	40%	0	2	0	1
Organisatie	11	35%	7	2	3	5
Totaal	53	42%	63	49	73	64

De informatie die de respondenten noodzakelijk achten om te beoordelen of een beleidsmaatregel goed ontworpen, implementeerbaar en/of effectief is werd door de onderzoekers in eerste instantie gecodeerd naar drie soorten van beleidsindicatoren (input-, output- en uitkomstindicatoren) en naar extra noden op vlak van 'onderzoek en analyses'. In tweede instantie koppelden ze deze informatie aan bestaande indicatoren en onderzoeken/analyses (zie Tabel 3). Om beleid te implementeren, op te volgen en te evalueren blijkt er nood te zijn aan zowel goede input-, output- en uitkomstindicatoren als aan diepgaand onderzoek en analyses. De respondenten geven aan het meest te nood te hebben aan informatie in de vorm van uitkomstindicatoren. Dit zijn indicatoren die de actuele situatie binnen een bepaald domein meten (Delanghe et al., 2020). Daarnaast is het opvallend dat er zeer vaak verwezen wordt naar informatie over de effectiviteit van beleidsmaatregelen die enkel verkregen kan worden door diepgaander onderzoek en analyse en niet louter door het monitoren van beleidsindicatoren. Ter informatie voor de commissieleden, lijkten de onderzoekers deze informatie op en verwezen ze waar mogelijk naar reeds

² Het maximaal belang wordt gerealiseerd wanneer alle respondenten alle beleidsfacetten binnen het thema als belangrijk aanduiden.

bestaand onderzoek. Enkele voorbeelden zijn de vraag naar onderzoek m.b.t. de afstand tussen de netto minimuminkomen uit de sociale zekerheid en netto minimuminkomens uit arbeid met verwijzing naar het onderzoek van Cantillon, Parolin & Collado (2020) of onderzoek naar de werking en organisatie van de schuldbemiddeling met verwijzing naar het de basis- en de uitgebreide registratie door van de schuldhulpverlening door de erkende instellingen voor schuldbemiddeling³ (voor de volledig lijst zie Annex 2, **Ronde 3**). Hoewel deze informatie een mooi overzicht geeft van gewenst beleidsrelevant onderzoek op vlak van armoedebestrijding, valt ze buiten de scope van dit onderzoeksproject en wordt ze dan ook hieronder niet verder besproken.

De beleidsindicatoren die de respondenten als noodzakelijk naar voor schuiven werden vervolgens gekoppeld aan reeds bestaande indicatoren. Zo kon een lijst van 40 ontbrekende indicatoren worden geïdentificeerd (zie Annex 2, **Ronde 3**). Deze werd in de derde ronde voorgelegd aan de respondenten met de vraag om de indicatoren te beoordelen op een driepuntenschaal naar mate van belangrijkheid ('zeer belangrijk', 'enigszins belangrijk', 'niet belangrijk'). Alle indicatoren werden inhoudelijk open gecodeerd. Aan elke indicator werd een score toegekend ('zeer belangrijk' = 2, 'enigszins belangrijk' = 1, 'niet belangrijk' = 0). De maximale somscore over alle respondenten bedraagt dus tien, de minimale 0. Indicatoren met een score gelijk aan of hoger dan acht werden beschouwd als indicatoren waarover een consensus van nood bestaat.

Op die manier werden in totaal 13 ontbrekende noodzakelijke indicatoren onderscheiden. Deze kunnen worden gegroepeerd in drie grote categorieën: (1) Indicatoren die betrekking hebben op het meten van een toereikend inkomen en betaalbare goederen en diensten, (2) indicatoren die beleid evalueren en impact meten en (3) achtergrondfactoren van armoede (zie Figuur 6). Er blijkt vooral nood aan indicatoren die informatie geven over de hoogte van een toereikend inkomen en over de betaalbaarheid van goederen en diensten als aan indicatoren die de impact van beleid meten en evalueren. De indicatoren binnen de groep 'achtergrondfactoren' omvatten de nood om reeds bestaande indicatoren verder uit te diepen naar bepaalde risico groepen.

De nood aan indicatoren die informatie verschaffen over noodzakelijk inkomen en betaalbaarheid van goederen en diensten sluiten aan bij de definities van menswaardig leven en armoede die in de eerste ronde bevestigd werden.

³ <https://www.samvzw.be/nieuws/schuldbemiddeling-vlaanderen-nieuwe-cijfers>

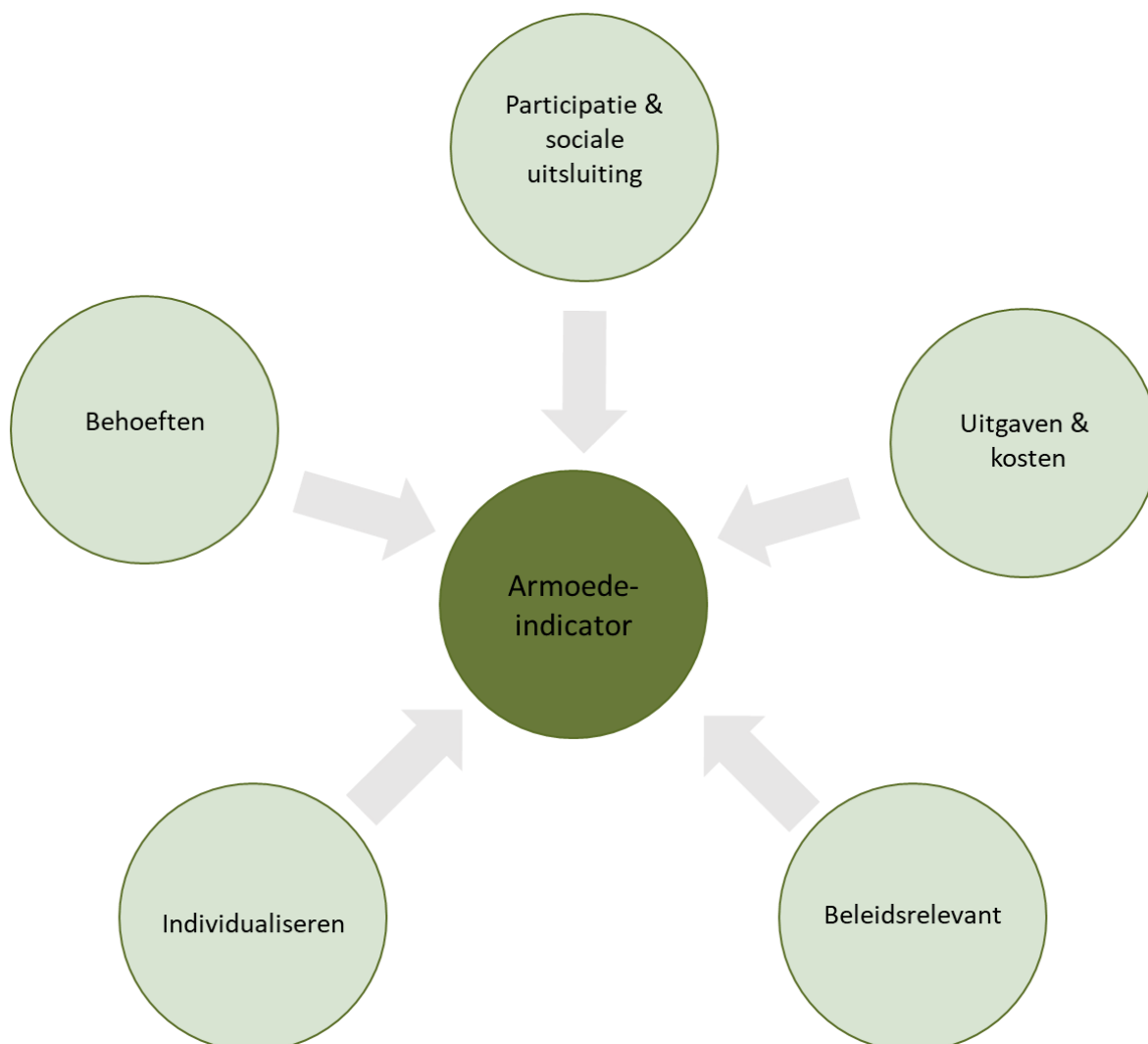
Figuur 6 Ontbrekende noodzakelijke indicatoren per categorie.

3 Armoedemeting

Het uiteindelijke doel van deze bevraging is inzicht te verwerven in de nood van politici aan goede indicatoren om de omvang van armoede in Vlaanderen te meten die de impact van het Vlaams beleid zichtbaar kunnen maken. Verder bouwend op de definities van menswaardig leven en de opgedane inzichten over de noodzakelijke beleidsindicatoren bevragen we in de derde rond ook de meerwaarde en de operationalisering van een nieuwe Vlaamse armoede-indicator. Vertrekkend vanuit de passages in het Vlaams regeerakkoord met betrekking tot het ontwikkelen van een nominale armoede-indicator stelden we volgende vragen:

1. Gegeven de definities van een menswaardig leven die u in het eerste deel van deze vragenlijst ziet, wat is volgens u de meerwaarde van (een) nieuwe Vlaamse armoede-indicator(en), of wat zou de meerwaarde moeten zijn?
2. Gegeven de definities van een menswaardig leven die u in het eerste deel van deze vragenlijst ziet, wat moet zo'n nieuwe indicator volgens u meten?

De antwoorden op beide vragen werden open gecodeerd, 13 codes werden onderscheiden. Aan de hand van deze codes onderscheiden we een aantal vaak voorkomende noden op vlak van armoedemeting (zie Figuur 7).

Figuur 7 Noden nieuwe armoede-indicator

Op één na alle respondenten wijzen op de nood van het hanteren van een breder dan louter monetair perspectief in armoedemeting. Maatschappelijke participatie, sociale uitsluiting, minimale levensstandaard en menswaardig leven zijn concepten die naar voren komen. Daarbij wordt er door alle respondenten verwezen naar bepaalde behoeften waaraan moet worden voldaan om volwaardig aan de maatschappij deel te nemen. Net zoals bij de definities van armoede en menswaardig leven wordt er vaak expliciet of impliciet naar huisvesting als een belangrijk behoefte verwezen. Samenhangend met deze behoeften omschrijven meerdere respondenten de noodzaak om kosten mee te nemen in het meten van armoede.

“[...] Daarbij wordt armoede niet enkel beschouwd binnen een monetaire context, maar ook in het kader van sociale uitsluiting (bv. door het niet-opnemen van rechten) en het ontbreken van kostenbesparende elementen (bv. een energiezuinige woning). Armoede is niet uitsluitend het ontbreken van geld, maar ook de onmogelijkheid om aan de samenleving deel te nemen (via tewerkstelling, sociaal engagement, etc.)” (Respondent R10,14/03/2022).

“[...] Bepaalde uitgaven (huisvesting, vervoer, energie, medische kosten, overlevingsschulden, ...) kunnen evenwel sterk verschillen per gezin. Als dergelijke uitgaven hoog liggen, is het mogelijk dat men zelfs met een iets hoger inkomen alsnog niet menswaardig kan leven” (Respondent R15, 9/03/2022).

Twee respondenten verwijzen expliciet naar het gebruik van referentiebudgetten in een nominale armoede-indicator en wijzen op het belang van kosten en noodzakelijke uitgaven.

“Het voordeel van een nominale armoede-indicator ten opzichte van kansarmoede-indicatoren en minimuminkomen, is dat er referentiebudgetten voor verschillende gezinstypes en leefsituaties kunnen worden samengesteld, zodat een meer gedetailleerd inzicht in de werkelijke kosten en noden mogelijk wordt [...]” (Respondent R13, 14/03/2022).

“Het % gezinnen dat onvoldoende inkomen heeft om menswaardig te leven. Op basis van referentiebudgetten kan men per gezinstype nagaan hoeveel gezinnen in Vlaanderen onvoldoende inkomen hebben om alle noodzakelijke uitgaven te doen (aan mediane huurprijs) [...]” (Respondent R15, 9/03/2022)

Naast een bredere invulling van het armoedeconcept is er ook nood aan het sterker individualiseren van de armoedemeting waarbij het in kaart brengen van individuele behoeften en noden zou kunnen leiden naar een specifiek beleid dat rekening houdt met (zo veel mogelijk) individuele situaties, door bijvoorbeeld het kruisen van databestanden zo wordt gesuggereerd.

Tot slot is er een nood aan armoede-indicatoren die relevant zijn voor en responsief zijn aan het beleid.

“Deze nieuwe richtlijn kan een meerwaarde zijn indien, bijkomend aan pure economische armoede, men specifiek peilt naar hoe specifiek Vlaamse materies worden aangetast [...]” (Respondent R03, 15/03/2022).

“[...] Hierdoor kan beleidsmatig met grotere selectiviteit te werk gegaan worden om armoede in deelpopulaties te bestrijden. Een voorwaarde hiervoor is dat alle departementen binnen de Vlaamse regering maatregelen nemen in hun domein” (Respondent R13, 14/03/2022).

De componenten die volgens de respondenten belangrijk zijn om mee te nemen in de constructie van een nieuwe armoede-indicator zijn:

1. Materiële en sociale noden
2. Huisvesting
3. Tewerkstellingsstatus
4. Sociale voordelen
5. Individuele en huishoudkarakteristieken

Er wordt hierbij door een van de respondenten verwezen naar de moeilijkheid van normatieve keuzes die moeten worden gemaakt bij het bepalen van wat een toereikende levensstandaard inhoudt: *“De normatieve keuzes die gemaakt moeten worden blijft een lastige zaak: wat heb je nodig voor een minimaal aanvaardbare levensstandaard in Vlaanderen? [...]” (Respondent R13, 14/03/2022).*

Eén respondent stelt de wens om een nieuwe indicator te ontwikkelen in vraag. De respondent kijkt kritisch naar de meerwaarde van een nieuwe, op een middenkorf gebaseerde, armoedelijn t.o.v. de Europese armoedelijn en wijst op het gevaar van strategisch gebruik van de indicator.

Terugkoppelend aan de verschillende discours om naar armoede te kijken, zien we net zoals in de vorige delen ook hier dat het behoefteconcept vaak centraal staat in het definiëren van een nieuwe Vlaamse armoede-indicator. Daarnaast wordt er ook uitdrukkelijk verwezen naar het belang van sociale rechten en het in kaart brengen van take-up. Eén respondent stelt wel dat men kritisch moet kijken naar de meerwaarde van een nieuwe indicator ten opzichte van de Europese armoedelijn (zie hierboven).

Hoofdstuk 4

Conclusie

Deze Delphi-bevraging peilt naar de visies van geïnformeerde politici op armoede, armoedebestrijdingsbeleid en beleidsmonitoring, met als doel de noden waaraan een nieuwe armoede-indicator moet voldoen scherp te krijgen. We gebruiken de inzichten uit de bevraging om keuzes die gemaakt moeten worden in het ontwikkelen van een armoede-indicator te ondersteunen.

In zowel het concept van armoede als van menswaardig leven komt het belang van een toereikend inkomen om aan basisbehoeften te voldoen naar boven. Huisvesting is hierbij de behoefte die het meest wordt benoemd en ook in veel gevallen een centrale plaats inneemt in de omschrijvingen. De definities van menswaardig leven benoemen daarnaast het belang van volwaardige deelname of participatie aan de maatschappij. In beide concepten wordt, naast het ervaren van (materiële) tekorten of het vervullen van fysieke en sociale behoeften ook vaak verwezen naar een gevoelsmatige dimensie of naar de wijze waarop mensen armoede ervaren. Terwijl de definities van menswaardig leven zich voornamelijk focussen op concrete behoeften en noden, als rechtstreeks antwoord op de vraag wat iemand minimaal nodig heeft om menswaardig te leven, vermelden de commissieleden in hun visie op armoede ook vaak naar maatschappelijke kenmerken en risico's. Bij het concept armoede wordt er daarnaast ook vaak verwezen naar maatschappelijke kenmerken en risico's.

We situeerden de antwoorden van de commissieleden binnen de zes verklaringsmodellen van armoede en de verschillende vigerende armoedediscours. We zien alle zes de verklaringsmodellen weerspiegeld in de kijk van de commissieleden op armoede en armoedebeleid. In hun kijk op armoede situeren de oorzaken zich vaak zowel op micro-, meso- en macroniveau en kunnen ze zowel intern als extern van aard zijn. De vraag naar een menswaardig leven wordt door de commissieleden overheersend vanuit het behoefte-discours beantwoord. Dit zien we weerspiegeld in de opsomming van noodzakelijk behoeften en de centrale plaats die het concept maatschappelijke participatie krijgt. Bij de invulling van de noodzakelijke behoeften om maatschappelijke participatie mogelijk te maken verwijzen sommigen naar zogenaamde 'thin needs' (Dean, 2010), noodzakelijke behoeften om te kunnen overleven als mens. Anderen beogen vooral de vervulling van 'thick needs', waarover mensen met elkaar onderhandelen en die nodig zijn voor een goed leven en volwaardige maatschappelijke participatie. Het rechten- en ongelijkheidsdiscours komt minder expliciet voor in de antwoorden, wat ingegeven kan zijn door de vraagstelling naar de minimale invulling van menswaardig leven. Alle respondenten leggen wel een mandaat bij de overheid om armoede te bestrijden, wat kan wijzen op een rechtenlogica van waaruit dit mandaat uitgaat.

Een tweede luik van de bevraging omvat het detecteren van noden op vlak van beleidsindicatoren. Doorheen de drie rondes werd een set van ontbrekende indicatoren vastgesteld. Deze kunnen worden gegroepeerd in drie grote categorieën: (1) Indicatoren die betrekking hebben op het meten van een toereikend inkomen en betaalbare goederen en diensten, (2) indicatoren die beleid evalueren en impact meten en (3) achtergrondfactoren van armoede. Er blijkt vooral nood aan indicatoren die informatie geven over de hoogte van een toereikend inkomen en over de betaalbaarheid van goederen en diensten als aan indicatoren die de impact van beleid meten en evalueren. De indicatoren binnen de groep 'achtergrondfactoren' omvatten de nood om reeds bestaande indicatoren verder uit te diepen naar bepaalde risico groepen. De nood aan indicatoren die informatie verschaffen over noodzakelijk inkomen en betaalbaarheid

van goederen en diensten sluiten aan bij de definities van menswaardig leven en armoede die in de eerste ronde bevestigd werden.

Als resultaat van de bevestiging identificeerden we een set van noden of verwachtingen van de commissieleden op vlak van armoedemeting, als onderbouwing van een nieuwe armoede-indicator voor Vlaanderen. We onderscheiden er vijf: (1) een armoede-indicator moet een brede invulling krijgen en naast monetaire elementen ook factoren van sociale uitsluiting en maatschappelijke participatie definiëren, (2) de behoeften om minimaal aan te maatschappij deel te nemen moeten weerspiegeld zijn in de indicator (3) daarnaast moeten uitgaven en kosten van gezinnen in rekening worden gebracht, (4) waarbij zo veel als mogelijk rekening moet gehouden worden met individuele situaties. Tot slot moet (5) de indicator relevant zijn voor en responsief zijn aan het beleid en de effecten van beleidsinspanningen weerspiegelen. Deze set van verwachtingen ligt in lijn met de wijze waarop de commissieleden armoede en menswaardig leven definiëren en met hun de noden op vlak van beleidsindicatoren.

Concluderend, formuleren we los van de verschillen een aantal algemene uitgangspunten die de visie van de commissieleden weerspiegelen op vlak van de ontwikkeling van een nieuwe armoede-indicator: het meten van concrete behoeften die noodzakelijk zijn voor maatschappelijke participatie en de toereikendheid van inkomens om hieraan te voldoen staan centraal. Deze behoeften zijn afhankelijk van de kenmerken van huishoudens en individuen en moeten ook zo veel als mogelijk op dit niveau gemeten worden. Daarnaast moeten indicatoren in de mate van het mogelijke de effecten van beleid weerspiegelen. Dit komt naar voor in de vele vragen om, naast beleids- en armoede- indicatoren, diepgaande analyses en onderzoek naar effecten van specifieke beleidsmaatregelen uit te voeren.

In het vervolg van dit onderzoeksproject (Marchal et al., 2022), waarin concrete stappen worden gezet in het ontwikkelen van een nieuwe op behoeften gebaseerde armoede-indicator, worden de bovenstaande noden gebruikt als inspiratiebron en leidraad. Een lijst van beslissingscriteria zal de basis vormen van dit vervolgtraject.

Hoofdstuk 5

Beperkingen

De initiële respons op de eerste ronde van de bevraging was zeer laag. Dit zorgde voor een vertraging in het verloop. Uiteindelijk slaagden de onderzoekers erin via extra inspanningen om alle politieke fracties in de bevraging vertegenwoordigd te zien. De respons bleef ook in de volgende rondes moeizaam verlopen. De oorspronkelijke doelstelling om van alle commissieleden een ingevulde vragenlijst te ontvangen bleek niet haalbaar. Slechts één vragenlijst per partij werd ontvangen. Eventueel zou een aan de verschillende rondes voorafgaand traject met de deelnemers de motivatie tot deelname in de toekomst kunnen verhogen.

Een Delphi-bevraging valt onder de kwalitatieve onderzoeksmethodieken en is niet bedoeld om representatieve uitspraken te doen over mening of de zienswijze van de bevroegde respondenten. In dit onderzoek werden deze laatste beperkt tot de leden van de parlementaire commissie welzijn, volksgezondheid, gezin en armoedebestrijding. Op basis van dit onderzoek kunnen we dan ook geen uitspraken doen over de visie van Vlaamse politici op armoedemeting. Wel zullen de bevindingen uit deze bevraging als inspiratiebron gebruiken voor de verdere uitwerking van dit onderzoeksproject (Marchal et al., 2022). Zij zullen ook nog verder uitgebreid worden verhouden tot de inzichten vanuit de literatuur en de gedachtewisselingen tussen de stuurgroep en de groep van onderzoekers.

Tot slot nog een reflectie over de concrete vraagformulering binnen deze Delphi-bevraging. In de eerste ronde werd bij de vraag naar de zienswijze van de commissieleden op een menswaardig leven concreet gevraagd wat een mens minimaal nodig heeft om menswaardig te leven. Deze vraagstelling kan de deelnemers richting het behoeftediscours van armoede hebben gestuurd. Het onderzoekersteam was zich hier op voorhand van bewust. Gezien de expliciete verwijzing in het regeerakkoord naar een korf van goederen en diensten waarmee de nieuwe indicator rekening moet houden, werd deze vraag als noodzakelijk gezien.

Referenties

- Cantillon, B., Parolin, Z., & Collado, D. (2020). A glass ceiling on poverty reduction? An empirical investigation into the structural constraints on minimum income protections. *Journal of European Social Policy*, 30(2), 129-143.
- De Loe, R. C. (1995). Exploring complex policy questions using the policy Delphi: A multi-round, interactive survey method. *Applied Geography*, 15(1), 53-68.
- De Loë, R. C., Melnychuk, N., Murray, D., & Plummer, R. (2016). Advancing the state of policy Delphi practice: A systematic review evaluating methodological evolution, innovation, and opportunities. *Technological Forecasting and Social Change*, 104, 78-88.
- Dean, H. (2010). *Understanding human need*: Policy Press & the Social Policy Association.
- Decker, E. (2020). *Consensusmethoden: de Delphi methode en de nominale groepstechniek*. Brussel: Vlaams Instituut Gezond Leven.
- Delanghe, H., Cantillon, B., Decancq, K., Frederickx, M., Marchal, S., Marx, I., Penne, T., Stomrs, B., Verbist, G., Vinck, J. (2021). Wetenschappelijk onderzoek naar een Vlaamse indicatorenset om omgevingsfactoren en beleidsevaluatie inzake armoede te meten. Een rapport in opdracht van de Vlaamse overheid, departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.
- Delbecq, A. L., Van de Ven, A. H., & Gustafson, D. H. (1975). *Group techniques for program planning: A guide to nominal group and Delphi processes*: Scott, Foresman.
- Hasson, F., Keeney, S., & McKenna, H. (2000). Research guidelines for the Delphi survey technique. *Journal of advanced nursing*, 32(4), 1008-1015.
- Hsu, C.-C., & Sandford, B. A. (2007). The Delphi technique: making sense of consensus. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 12(1), 10.
- Loyens, K., Maesschalck, J., & Bouckaert, G. (2011). Delphi in Criminal Justice Policy: A Case Study on Judgmental Forecasting. *Qualitative Report*, 16(6), 1477-1495.
- Marchal, S., Storms, B., Cantillon, B., Delanghe, H., Frederickx, M., Lemmens, A., Neelen, W., Penne, T. (2022). *Onderzoek naar de haalbaarheid van het ontwikkelen en het gebruik van een bijkomende indicator om armoede te monitoren op Vlaams niveau*. Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.
- Turoff, M. (1970). The design of a policy Delphi. *Technological forecasting and social change*, 2(2), 149-171.
- Vranken, J. (2006). Inleiding. In J. Vranken, K. De Boyser, & D. Dierckx (Eds.), *Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting 2006*. Leuven/Voorburg: Acco.

Bijlagen

Bijlage 1 – codeboek

Code	Respondenten	Referenties
Armoede en menswaardig leven	7	125
Zelfbeschikking	2	2
Uitgaven	1	1
Toekomst en sociale mobiliteit	4	12
Kansen	4	6
Recht	1	1
Negatieve gevolgen	2	3
Maatschappij kenmerken	3	10
Politiek	2	2
Maatschappelijke participatie	5	10
Relatief	2	2
Leefomstandigheden	3	3
Kenmerken en groepen	2	5
Inkomen	7	12
Hulpverlening	1	2
Gevoelsmatig	5	10
Basisbehoeften	7	49
vrijtijd en ontspanning	1	1
voeding	5	6
Veiligheid en stress	4	6
Sociale diensten	1	1
Sociaal netwerk	5	7
Mobiliteit	1	1
Kleding	2	3
Internet	2	3
Hygiëne en gezondheid	3	5
Huisvesting	7	13
Arbeid	5	5

Bijlage 2 - Vragenlijsten per ronde

1. Ronde 1

NOMINALE VLAAMSE ARMOEDE INDICATOR

Delphi bevraging: ronde 1

Omdat indicatoren niet losstaan van definities en discours, peilen we in deze eerste ronde van de Delphi bevraging naar uw kijk op armoede en armoedebestrijdingsbeleid. De vragenlijst is opgesplitst in twee delen. In het eerste deel vragen we naar uw **kijk op armoede** en in het tweede deel focussen we op **beleid om armoede te bestrijden**. Om een brede input van informatie te verkrijgen en ruimte te geven aan al uw bedenkingen, stellen we in deze ronde zeer open vragen. Er zijn hierbij geen goede of foute antwoorden. We peilen naar uw eigen visie op de thema's die aan bod komen. In de volgende rondes zullen de vragen steeds meer toegespitst worden geformuleerd.

In de literatuur worden er een veelheid aan definities van armoede gegeven en besproken. Bovendien is het recht op een menswaardig leven verankerd in internationale (O.a. VN-verdrag), nationale (Belgische grondwet) en lokale wetgeving (OCMW-decreet). In deze vragenlijst willen we peilen naar **uw visie** op armoede.

Deze vragenlijst bestaat uit in **totaal vijf vragen**, opgesplitst in twee delen. Gelieve aandachtig na te kijken of u alle vragen hebt ingevuld.

Deel 1: kijk op armoede

Vraag 1: Wat zijn de eerste zaken die bij u opkomen wanneer u aan 'armoede' denkt? Noteer een aantal sleutelwoorden.

Vraag 2: Wat is volgens u een **menswaardig leven**? Wat heeft een mens minimaal nodig om menswaardig te kunnen leven?

Vraag 3: Is het volgens u een overheidstaak om armoede te **bestrijden/te voorkomen**? Waarom wel/waarom niet? Op welke beleidsniveaus moet armoede worden bestreden?

Deel 2: kijk op beleid

Vraag 4: Som een aantal sterke (wat loopt goed) en zwakke (wat loopt niet goed of wat ontbreekt) **maatregelen** van het armoedebestrijdingsbeleid van de laatste 10 jaar op. Wees zo concreet mogelijk.

Voeg extra punten toe door de 'Enter toets' te gebruiken.

Sterke beleidsmaatregelen

-
-
-
-
-

Zwakke of ontbrekende beleidsmaatregelen

-
-
-
-

Vraag 5: Som een aantal sterke (wat loopt goed) en zwakke (wat loopt niet goed of wat ontbreekt) **maatregelen** van het Vlaams armoedebestrijdingsbeleid van de laatste 10 jaar op. Wees zo concreet mogelijk.

Voeg extra punten toe door de 'Enter toets' te gebruiken.

Sterke beleidsmaatregelen

-
-
-
-

Zwakke of ontbrekende beleidsmaatregelen

-
-
-
-
-

2. Ronde 2

NOMINALE VLAAMSE ARMOEDE INDICATOR

Delphi bevraging: ronde 2

In de eerste ronde van de Delphi-bevraging peilden we naar uw kijk op armoede en armoedebestrijdingsbeleid. Verder bouwend op de antwoorden uit de eerste ronde bevragen we hier uw visie op de monitoring van armoedebeleid. Er zijn hierbij geen goede of foute antwoorden. We peilen naar uw eigen visie op de thema's die aan bod komen.

De vragenlijst bestaat uit twee vragen waarbij we in de eerste vraag dieper ingaan op hoe u kijkt naar een menswaardig leven. Hiervoor lijsten we een aantal definities van menswaardig leven op, afgeleid van de antwoorden uit de eerste ronde. Gebaseerd op de zwakke en sterke punten van het armoedebestrijdingsbeleid uit de eerste ronde peilen we in de tweede vraag naar de mate waarin u deze maatregelen belangrijk vindt en hoe u kijkt naar de monitoring van deze beleidsmaatregelen. We vragen u over welke informatie u in een ideale situatie zou willen beschikken om de effectiviteit van een beleidsmaatregel of de vooruitgang op het terrein te beoordelen. Onder monitoring of meten verstaan we het verzamelen van informatie over specifieke verschijnselen of aspecten in de context van armoedebestrijdingsbeleid. Deze verzameling van informatie gebeurt aan de hand van een vast systeem en op regelmatige basis, om zo het armoedebeleid te kunnen opvolgen en bijsturen. We willen, in het bijzonder bij deze tweede vraag, benadrukken dat onze interesse uitgaat naar **uw mening**. U hoeft bijgevolg geen vergaand onderzoekwerk te doen om de vraag te beantwoorden.

Deze vragenlijst bestaat uit in **totaal twee vragen**. Gelieve aandachtig na te kijken of u alle vragen hebt ingevuld.

Vraag 1: Onderstaand vindt u een opsomming van verschillende omschrijvingen van menswaardig leven, samengesteld op basis van de antwoorden uit de vorige vragenronde. Met welke definities bent u het meest eens en met welke bent u volledig oneens? **Duid** in de tweede kolom de **drie definities** aan waarmee u het meest eens bent met een score van **1 tot 3**. Duid met een **0** de definities aan waarmee u **volledig oneens** bent.

Bekijk eerst onderstaand voorbeeld dat de werkwijze illustreert.

Indien er volgens u belangrijke zaken ontbreken, kan u deze onderaan in de tabel aanvullen.

Voorbeeld		Interpretatie
Definitie A	0	Ik ben het volledig oneens met deze definitie
Definitie B	3	Ik ben het eens met deze definitie, deze komt voor mij op de 3 ^{de} plaats in mijn top 3
Definitie C		Ik ben het niet volledig oneens met deze definitie, maar deze staat ook niet in mijn top 3
Definitie D	1	Van alle definities ben ik met deze het meeste eens, deze staat op de eerste plaats in mijn top 3
Definitie E	2	Ik ben het eens met deze definitie, deze komt voor mij op de 2 ^{de} plaats in mijn top 3

Definities: een menswaardig leven...	Score
Is beschikken over een voldoende hoog inkomen om te voorzien in basisvoorzieningen (gezonde voeding, goede huisvesting, degelijke hygiëne).	

<p>Is beschikken over een voldoende hoog inkomen en leven in betaalbare en kwalitatieve woonomstandigheden, maar ook het kunnen participeren aan het maatschappelijk leven en het gevoel hebben erbij te horen (via een job, een andere zinvolle dagbesteding, vrijetijdsactiviteiten, ...).</p>	
<p>Vertrekt vanuit volwaardige deelname aan de samenleving. Het gaat over het kunnen betalen van alle uitgaven die nodig zijn om te voldoen aan alle behoeften volgens de geldende algemene levensstandaard, afhankelijk van de samenleving waarin men leeft. Indien hieraan niet kan worden voldaan, riskeert men zich terug te trekken uit de maatschappij wat nadelige gevolgen met zich mee kan brengen.</p>	
<p>Het omvat basisvoorzieningen (zoals voeding, kleding, internet), degelijke huisvesting, duurzame sociale contacten, toegang tot sociale dienstverlening en zelfredzaamheid door betaalde (en aangepaste) arbeid.</p>	
<p>Is niet beperkt worden in je vrijheid en zelfontplooiing en gerespecteerd worden in je identiteit. Mensen moeten de mogelijkheid krijgen om zich op te werken (bv. via opleiding en werk). Daarnaast zijn ook huisvesting, verwarming, gezonde voeding, mobiliteit en sociale contacten ook onderdeel van een menswaardig leven.</p>	
<p>Is zowel absoluut, namelijk de vervulling van basisbehoeften en de mogelijkheid tot zelfontplooiing, als relatief, in de zin dat elke mens zich wil verhouden tot zijn naasten op een waardige manier. Deze behoeften zijn tastbaar (eten, drinken, warmte, zorg), maar het gaat ook om ontastbare, reële behoeften zoals veiligheid, het wegvallen van de stress van alle dreiging in armoede, een breder scala aan toekomstmogelijkheden, trots, zelfrespect en respect van je naasten, de niet-afhankelijkheid van liefdadigheid, zelfbedruipendheid.</p>	
<p>Vul hieronder facetten aan die voor u ontbreken</p>	

Vraag 2: Onderstaand vindt u een opsomming van verschillende facetten van het armoedebestrijdingsbeleid, samengesteld op basis van de antwoorden uit ronde 1.

Hoe belangrijk vindt u het om rond deze facetten beleid te voeren? Duid met een 'x' (in de tweede kolom) de facetten aan die u **zeer belangrijk** acht. Noteer in de derde kolom voor ieder facet dat u zeer belangrijk acht, **welke informatie**, volgens u, nodig is om te **beoordelen** of een beleidsmaatregel goed ontworpen (verwacht wordt de beoogde resultaten te geven met de voorziene middelen), implementeerbaar (kan uitgevoerd worden zoals bedoeld) en/of effectief (leidt tot het beoogde resultaat) is. Beperk u daarbij tot de maatregelen die voor u zeer belangrijk zijn. We benadrukken hier opnieuw dat we polsen naar uw mening, u hoeft geen bijkomend onderzoekwerk te verrichten voor deze vraag.

U kan per thema meerdere beleidsfacetten als zeer belangrijk aanduiden om beleid rond te voeren. Onderstaand vindt u een voorbeeld vanuit een ander beleidsdomein.

Indien er bepaalde beleidsfacetten ontbreken die u zeer belangrijk acht, kan u deze onderaan de tabel aanvullen. Geef dan ook voor deze beleidsfacetten weer welke informatie er belangrijk is voor de beoordeling.

Voorbeeld klimaatbeleid

Facetten van klimaatbeleid	Zeer belangrijk	Welke informatie is nodig voor het beoordelen van de beleidsmaatregel?
<i>Thema: grondwaterbeheer</i>		
Premie voor het ontharden van de voortuin		
<i>Thema: CO₂-uitstoot</i>		
Vliegtaks om CO ₂ -uitstoot te compenseren	x	Verwachte effect op aantal vluchten en uitstoot op korte, middellange en lage termijn, totaalbudget aan taksen geïnvesteerd in compenserende projecten per jaar + evaluatie van projecten in het licht van CO ₂ -uitstoot, CO ₂ -uitstoot luchtvaartsector na invoering taks (herhaalde evaluatie op verschillende tijdstippen, vb. 1 jaar na invoering, 4 jaar na invoering)

Enkel elektrische bedrijfswagens tegen 2026	x	Aantal (elektrische) bedrijfswagens (groei per jaar), aantal en geografische spreiding laadpunten + evolutie per jaar, publieke investeringen (budgetten besteed per jaar en soort maatregelen + koppeling naar doelstellingen), uitgespaarde CO ₂ -uitstoot per jaar
---	---	--

Facetten van armoedebestrijdingsbeleid	Zeer belangrijk	Welke informatie is nodig voor het beoordelen van de beleidsmaatregel?
Inkomen		
Gepaste minimuminkomens (leefloon, werkloosheidsuitkering, invaliditeitsuitkering, minimumloon, minimumpensioen)	1	
Inkomensversterkende maatregelen naar aanleiding van COVID	2	
Organisatie voedselhulp aan hulpbehoevenden door middel van voedseldistributieplatformen	3	
Terugdringen schuldenproblematiek	4	
Menswaardige afbetaling schulden	5	
Gelijke fiscale behandeling voor alleenstaanden	6	
Fiscale hervorming met verlaging van de personenbelasting	7	
Tewerkstelling		
Verplichte gemeenschapdienst voor langdurige werkzoekenden	8	
Uitbouw van de sociale economie met aandacht voor doorstroom door middel van de invoering van het individueel maatwerk en de uitbreiding van het contingent voor doelgroepmedewerkers	9	
Tewerkstelling van mensen uit kansengroepen in de sociale economie (bv. in maatwerkbedrijven)	10	

Incentive naar werk creëren en inzetten op toeleiding naar werk (bv. jobbonus, beperken administratieve drempels)	11	
Financiële kloof tussen werken en niet werken	12	
Activering van langdurig werklozen, leeflonen en niet-actieven	13	
Inzetten op een inclusieve arbeidsmarkt	14	
Zorgen voor werkbaar werk en werknemersflexibiliteit om arbeid en privé beter te combineren	15	
Versterken van non-discriminatiebeleid op de werkvloer	16	
Versterken van de toegankelijkheid voor mensen met een beperking door middel van de VOP-premie	17	
Degressiviteit en eindigheid van werkloosheidsuitkering	18	
Huisvesting		
Betaalbare huisvesting	19	
Huisvesting voor daklozen (Housing First)	20	
In kaart brengen en monitoren van problematieken rond dak- en thuisloosheid	21	
Voldoende aantal sociale woningen	22	
Toekenning huurpremie voor degene die wachten op een sociale woning	23	
Aanpassen van btw op elektriciteit	24	
Aankoop van een eigen woning stimuleren door middel van een daling van de registratierechten tot 3%	25	
Aankoop van een eigen woning stimuleren door middel van goedkope leningen voor huishoudens met een laag inkomen	26	
Verzekering Gewaarborgd Wonen bij verlies van inkomen	27	
Sociaal tarief voor energie	28	

<i>Kinderen & onderwijs</i>		
Financiële ondersteuning voor gezinnen met kinderen via Groeipakket (met o.a. sociale toeslag)	29	
Financiële ondersteuning alleenstaande ouders	30	
Integrale hulpverlening (hulpverlening op meerdere levensdomeinen) door lokale gezinscoaches voor kwetsbare gezinnen met kinderen	31	
Betaalbare kinderopvang	32	
Gelijke toegang en kansen binnen het onderwijs door middel van een studietoelage	33	
Uitbreiden voortgezette jeugdhulp na 18 jaar	34	
Inzetten op digitale vaardigheden van kwetsbare groepen	35	
Maatregelen om de leerachterstand in het onderwijs weg te werken. Vooral bij leerlingen uit sociaal zwakkere milieus.	36	
Maximumfactuur in het kleuter- en lager onderwijs	37	
Automatische toekenning van studiebeurzen	38	
<i>Gezondheid</i>		
Laagdrempelige gezondheidszorg	39	
Beperken van medische kosten door middel van de maximumfactuur	40	
Investerings geestelijke gezondheidszorg	41	
<i>Klimaat, milieu en omgeving</i>		
Sociale klimaattransitie	42	
<i>Organisatie</i>		
Automatische toekenning van rechten om non-take-up te verminderen	43	
Onvoorwaardelijke basisrechten garanderen	44	

Het delen van gegevens en de uitwisseling van 'good practices' tussen verschillende instanties	45	
Verzameling van doelstellingen in het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2020-2024	46	
Geïntegreerd Breed Onthaal (GBO)	47	
Structurele monitoring armoedecijfers	48	
Betrekken van personen in armoede in proces van beleidsvorming	49	
Structurele samenwerking in de Interministeriële Conferentie Sociale Integratie en Sociale Economie	50	
Koppelen van rechten op basis van inkomen in plaats van statuut	51	
Beperken van administratieve drempels om mensen te laten werken	52	
Beperken van Mattheüseffecten in alle beleidsdomeinen	53	
Vul hieronder facetten aan die voor u ontbreken		

3. Ronde 3

NOMINALE VLAAMSE ARMOEDE INDICATOR

Delphi bevraging: ronde 3

In de tweede ronde van de Delphi-bevraging peilden we naar uw kijk op beleidsmonitoring. In deze derde ronde kan u zich hierin verdiepen en uw inzichten koppelen aan de definiëring van een nieuwe armoede-indicator. De vragenlijst is opgesplitst in drie delen. In het **eerste deel** koppelen we terug naar de door u geprefereerde definities van een menswaardig leven zoals bevraagd in de vorige ronde. Hierbij hoort geen extra vraag. In het **tweede deel** zoomen we dieper in op uw kijk op beleidsmonitoring. Hiervoor koppelen we de door u genoemde beleidsfacetten en maatregelen uit de tweede ronde aan de reeds bestaande Vlaamse indicatoren. In het **derde deel** vragen we u om, met alle informatie die u gedurende de drie rondes mee hebt opgebouwd, aan te geven welke meerwaarde een nieuwe armoede indicator op Vlaams niveau voor u heeft. Ook in deze ronde zijn er geen goede of foute antwoorden. We peilen naar **uw eigen visie**.

Om u zo goed mogelijk te informeren worden de begrippen ‘monitoring’ en ‘indicatoren’ hieronder omschreven. Gelieve dit aandachtig door te nemen.

Onder **monitoring of meten** verstaan we het verzamelen van informatie over specifieke verschijnselen of aspecten in de context van het armoedebeleid. Deze verzameling van informatie gebeurt aan de hand van een vast systeem en op periodieke basis, om zo het beleid te kunnen voorbereiden, opvolgen en bijsturen.

Om een goede monitoring of meting te kunnen uitvoeren, moet men bepaalde meetinstrumenten hanteren. Deze meetinstrumenten noemen we **indicatoren**. Een indicator is dus de maatstaf of meetlat waarmee een bepaald verschijnsel of aspect wordt weergegeven.

Gelieve aandachtig na te kijken of u alle vragen hebt ingevuld.

Deel 1: kijk op menswaardig leven

In de eerste vragenronde vroegen we u naar uw definitie van een menswaardig leven. Op basis van deze antwoorden onderscheidden we in de tweede ronde een aantal definities en vroegen we u deze te beoordelen naar de mate waarin u het hiermee eens bent. Onderstaand ziet u de twee definities die door de meeste deelnemers van de bevraging in hun persoonlijke top drie werden opgenomen

Menswaardig leven is beschikken over een voldoende hoog inkomen en leven in betaalbare en kwalitatieve woonomstandigheden, maar ook het kunnen participeren aan het maatschappelijk leven en het gevoel hebben erbij te horen (via een job, een andere zinvolle dagbesteding, vrijetijdsactiviteiten, ...).

Menswaardig leven vertrekt vanuit volwaardige deelname aan de samenleving. Het gaat over het kunnen betalen van alle uitgaven die nodig zijn om te voldoen aan alle behoeften volgens de geldende algemene levensstandaard, afhankelijk van de samenleving waarin men leeft. Indien hieraan niet kan worden voldaan, riskeert men zich terug te trekken uit de maatschappij wat nadelige gevolgen met zich mee kan brengen.

Deel 2: kijk op beleidsmonitoring

Vraag 1: In de vorige vragenronde bevroegen we welke informatie er volgens u nodig is voor het beoordelen van beleidsmaatregelen met het oog op het bestrijden van armoede. Hiervan vertrekend, lijtten we per overkoepelend thema de reeds bestaande indicatoren op. We focussen ons hierbij op de beleidsthema's die vallen binnen de bevoegdheid van Vlaanderen. Als dank voor deze input vindt u in een overzicht van deze indicatoren. We hopen dat deze lijst uw beleidswerk verder kan ondersteunen.

In de tabel hieronder ziet u een opsomming van ontbrekende indicatoren. Op basis van de suggesties uit de vorige ronde identificeerden we een lijst van indicatoren waaraan volgens u nood is, maar die nog niet gangbaar gebruikt worden. We willen u vragen onderstaande lijst van ontbrekende indicatoren, samen met de lijst van bestaande indicatoren in grondig te bekijken.

Kruis in onderstaande tabel aan in welke mate u het belangrijk vindt dat deze ontbrekende indicatoren worden ontwikkeld?

Zijn er volgens u nog andere ontbrekende indicatoren om armoedebeleid op te volgen? Met andere ontbrekende indicatoren bedoelen we indicatoren die niet terug te vinden zijn in de lijst hieronder of in de lijst in **Error! Reference source not found..** Indien van toepassing, vul

Ontbrekende indicator	Zeer belangrijk	Enigszins belangrijk	Niet belangrijk
Inkomen en inkomensondersteunende maatregelen			
Hoogte van het noodzakelijk inkomen om menswaardig te leven naar huishoudtype (prijs van basisproducten, gemiddelde huurprijzen naar woningtype en regio, ...)			
Aantal verdeelpunten voedselhulp per gemeente			
Het aantal betrokken vzw's bij de organisatie van voedselhulp per gemeente			
hoogte van de noodzakelijke gezinsuitgaven (waarop in geval van schulden geen beslag mag worden gelegd) naar huishoudtype			
Gemiddelde termijn voor afbetaling facturen			
Gemiddelde wachttijd voor toegang tot schuldbemiddeling			
Tewerkstelling			
% gemeenschapsdienst (GD) trajecten die voortijdig beëindigd worden, naar gemeente en aard			
% van personen dat GD verlaat en doorstroomt naar andere werkervaring			

% van personen dat GD verlaat en terugkeert naar uitkeringen			
% van personen dat GD verlaat en verdwijnt in inactiviteit			
% van personen dat GD verlaat en opleiding volgt			
% van mensen dat uitkering zonder GD verlaat, dat in bovenstaande categorieën terechtkomt			
% van uitkeringspopulatie in gemeenschapdienst, naar gemeente			
% afwezigheden (gewettigd en ongewettigd) in GD			
Aantal mensen dat door sociale economie duurzaam uit armoede en werkloosheid wordt gehaald: armoederisico en werkzaamheidsgraad na doorstroom op verschillende tijdstippen			
ICF-indicering door VDAB in kaart: afgewerkte trajecten, aantal wachtenden, doorstroom van geïndiceerden			
Aantal werknemers met een contract van onbepaalde duur op sectorniveau			
Huisvesting			
Gemiddelde duur verblijf in sociale woning			
Bedrag maandelijkse afbetaling hypothecaire kredieten naar inkomen en woonplaats			
In- en uitstroom van dak- en thuisloze cliënten bij de CAW in Vlaanderen			
Aantal daklozen, naar gemeente			
Non-take-up van huurpremie			
Aantal rechthebbenden op sociaal tarief energie: aantal en type huishoudens, sociaaleconomische kenmerken, effect op koopkracht en betaalbaarheid energie			
Kinderen & onderwijs			
Armoederisico van gezinnen met kinderen naar gezinstype en inkomenssituatie voor en na toekenning basisbedragen en sociale toeslag groeipakket			
Koopkracht van gezinnen met kinderen naar gezinstype en inkomenssituatie voor en na toekenning basisbedragen en sociale toeslag groeipakket			
Non-take up van rechten bij gezinnen met kinderen			
Betaalbaarheid van kinderopvang: uitgaven kinderopvang als % van netto beschikbaar gezinsinkomen			
Aantal, duur en hoogte van achterstallige betalingen schoolfacturen			
Armoederisico voor gezinnen met schoolgaande kinderen (specifieke opsplitsing leeftijd kinderen)			
Armoederisico voor studenten in het hoger onderwijs opgesplitst naar het al dan niet ontvangen van een studietoelagen			
Drop-out studenten hoger onderwijs naar sociaaleconomische en demografische kenmerken			

Gezondheid			
Betaalbaarheid gezondheidszorg met en zonder invoering maximumfactuur, voor verschillende gezinstypes en gezondheidsuitgaven			
Aantal personen die recht op maximumfactuur hebben geopend, opgesplitst naar sociaaleconomische en demografische kenmerken			
Zorgnood naar inkomen en gezinstype			
Armoederisico bij personen met psychische problematieken			
Betaalbaarheid (gemiddelde prijs versus out-of-pocket kosten) geestelijke gezondheidszorg			
Klimaat, milieu en omgeving			
Betaalbaarheid van goederen en diensten die beïnvloed worden door klimaatbeleid (vb. kostprijs mobiliteit na invoering LEZ, kostprijs huisvesting binnen isolatie en renovatie voorwaarden, etc.)			
Organisatie			
aantal rechten die (half) automatisch worden toegekend			
Aantal rechten die onterecht worden toegekend per jaar			
Opname van rechten en voordelen naar sociaaleconomische kenmerken			

Vul hieronder indicatoren aan die voor u ontbreken en beargumenteer	
Indicator 1	
Argumentatie	
Indicator 2	
Argumentatie	
Indicator 3	
Argumentatie	
Indicator 4	
Argumentatie	

(voeg extra rijen toe indien nodig)

Deel 3: kijk op nieuwe armoede indicator

In het vorige deel van deze vragenlijst zijn indicatoren opgenomen die de middelen om armoede te bestrijden in kaart brengen (vb. bouwcapaciteit SHM of het aantal voedingsdistributieplatformen per regio) en het bereik en de effectiviteit van deze beleidsmaatregelen monitoren (vb. aantal cliënten per gezinscoach, invloed schooltoeslag op leeruitkomsten).

Deze beleidsmaatregelen hebben uiteindelijk allen als doel om het aantal gezinnen dat in Vlaanderen in armoede leeft, te verminderen. In dit deel gaat het niet om het monitoren van specifieke beleidsmaatregelen, maar over het monitoren van **het aantal gezinnen dat in armoede leeft** in Vlaanderen. Op dit moment meet de Europese armoedelijn het aantal personen met een armoederisico in Vlaanderen⁴. De Vlaamse overheid ambieert een nieuwe indicator die de reële armoede in kaart brengt. Onderstaand ziet u twee passages uit het Vlaams regeerakkoord met betrekking tot het ontwikkelen van deze nieuwe armoede-indicator in Vlaanderen.

Lees aandachtig deze passages uit het Vlaams regeerakkoord en vul daarna vraag 2 en 3 in.

“We hanteren voortaan ook een nominale armoede-indicator, die rekening houdt met alle tegemoetkomingen, sociale voordelen en kosten, zodat we naast het armoederisico (Europese armoedelijn) ook de feitelijke armoede correct in kaart kunnen brengen en doelgericht kunnen aanpakken (Vlaams regeerakkoord 2019-2024, p.88)”.

“We hanteren voortaan een nominale armoede-indicator die rekening houdt met alle tegemoetkomingen en sociale voordelen, zodat we naast het armoederisico (Europese armoedelijn) ook de feitelijke armoede correct in kaart kunnen brengen en aanpakken. Deze nieuwe Vlaamse armoede-indicator houdt per gezinsvorm rekening met een korf van goederen en diensten en het referentiebudget dat nodig is om niet in armoede te leven (Vlaams regeerakkoord 2019-2024, p.92)”.

⁴ De Europese armoederisicograad is het aandeel personen dat leeft in een huishouden met een inkomen onder de Europese armoedrempel, gelijk aan 60% van het nationaal mediaan beschikbaar huishoudinkomen na sociale transfers (sociale zekerheids- en bijstandsuitkeringen) (Statistiek Vlaanderen, 2021).

Vraag 2: Gegeven de definities van een menswaardig leven die u in het eerste deel van deze vragenlijst ziet, wat is volgens u de **meerwaarde** van (een) nieuwe Vlaamse armoede-indicator(en), of wat zou de meerwaarde moeten zijn?

Antwoord:

Vraag 3: Gegeven de definities van een menswaardig leven die u in het eerste deel van deze vragenlijst ziet, **wat** moet zo'n nieuwe indicator volgens u **meten**?

Antwoord:

Annex

We polsten in de vorige rondes naar (Vlaamse) beleidsmaatregelen die jullie belangrijk achten in het kader van armoedebestrijding. Daarnaast vroegen we welke indicatoren nodig zijn om implementatie en vooruitgang op die beleidsdomeinen te monitoren.

We ontvingen zeer veel input, waarvoor we jullie uitdrukkelijk willen bedanken.

Het **eerste deel** van deze annex bestaat uit een opsomming van bestaande indicatoren, opgesplitst in twee tabellen. Tabel 1 geeft indicatoren gepubliceerd door Statistiek Vlaanderen en Statbel op Vlaams niveau binnen de beleidsthema's die als belangrijk naar voren kwamen in de twee vorige rondes. In de laatste kolom kruisen we aan welke indicatoren door jullie aangehaald werden in de tweede vragenronde. Tabel 2 is identiek aan Tabel 1, maar de erin opgenomen indicatoren worden elders gepubliceerd.

We maken in deze annex een onderscheid tussen indicatoren die op periodieke basis door u gewenst zijn om vooruitgang op verschillende beleidsdomeinen te meten (Tabellen 1 en 2) en door u genoemde diepgaandere (evaluatie- of beleidsvoorbereidende) onderzoeken en analyses rond de mogelijke impact van zeer specifieke maatregelen waarvan de precieze vorm (en het gewenste effect) (nog) niet vastligt, omdat ze voorwerp uitmaken van het onderzoek. Deze gewenste onderzoeken en analyses worden opgelijst in tabel 3 in het **tweede deel** van deze annex. Voor elk van hen refereren we naar eerder onderzoek, voor zover wij hiervan op de hoogte zijn.

Een specifiek issue is de gewenste monitoring van het sociaal beleid rond de COVID-19 maatregelen. Omdat dit om uitzonderlijke en onverwachte uitdagingen gaat, waarvoor bovendien het tijdsaspect sterk speelt, is het moeilijk om hierrond specifieke indicatoren vast te leggen. We verwijzen hier naar het werk van de WG SIC, die in belangrijke mate de beschikbare data heeft ontsloten.

Deel 1 - Lijst van bestaande indicatoren

Tabel 1 Bestaande indicatoren op Vlaams niveau zoals gepubliceerd door Statistiek Vlaanderen en Statbel binnen de beleidsthema's die als belangrijk zijn aangeduid in de vorig ronde van de bevraging⁵

Inkomen en inkomensondersteunende maatregelen	vermeld in ronde 2
Netto Beroepsinkomen van werkende bevolking naar geslacht, leeftijd, opleiding, handicap en gezondheidsproblemen, geboorteland.	x
Netto belastbaar inkomen	
Betalingsachterstand en collectieve schuldenregeling : aantal personen geregistreerd met betalingsachterstand op uitstaand krediet en aantal personen in collectieve schuldregeling.	x
Wanbetalingen hypothecair krediet	
Bevolking in armoede of sociale uitsluiting : aantal personen die leven in een huishouden met een inkomen onder de Europese armoededrempel, leven in een huishouden met ernstige materiële deprivatie en/of die jonger zijn dan 60 jaar en leven in een huishouden met zeer lage werkintensiteit, opgesplitst naar geslacht, leeftijd, type huishouden, arbeidsmarkt status, woonstatus, scholing, geboorteland en woonplaats.	x
Bevolking in een huishouden met zeer lage werkintensiteit	
Bevolking in ernstige materiële deprivatie	
Bevolking in materiële en sociale deprivatie	

⁵ Voor alle indicatoren die door u in de tweede ronde werden vermeld (x) vermelden we eveneens de achtergrondkenmerken volgens dewelke ze worden gepubliceerd.

Bevolking in subjectieve armoede	
Bevolking onder de armoeddrempel: het aantal huishoudens met een inkomen onder de Europese armoeddrempel van 60% van het nationaal mediaan beschikbaar huishoudinkomen na sociale transfers, opgesplitst naar geslacht, leeftijd, type huishouden, arbeidsmarkt status, woonstatus, scholing, geboorteland en woonplaats.	x
Diepte van het armoederisico	
Huishoudinkomen: het beschikbaar huishoudinkomen omvat alle inkomsten van de huishoudleden uit economische activiteit, uit vermogen, uit eigendom en uit sociale transfers (sociale zekerheids- en bijstandsuitkeringen). Opgesplitst naar leeftijd, onderwijsniveau, handicap en gezondheidsproblemen, geboorteland.	x
Inkomen (volgens de nationale rekeningen)	
Inkomensongelijkheid: gini-index	
Inkomensongelijkheid: inkomenskwintielverhouding (S80/S20)	
Personen met werkloosheidsuitkering: werkzoekenden, niet-werkzoekenden en personen in tijdelijke werkloosheid. Opgesplitst naar geslacht, leeftijd, gewest en gemeente.	x
Persoonlijk inkomen	
Sociale bijstand: leefloon of equivalent leefloon. Opgesplitst naar geslacht, leeftijd, typen huishouden, handicap en gezondheidsproblemen, gewest en gemeente.	x
Vervangingsinkomens sociale zekerheid: een pensioenuitkering, een werkloosheidsuitkering of een uitkering voor arbeidsongeschiktheid. Opgesplitst naar geslacht, leeftijd, type huishouden, gewest en gemeente.	x
Gemiddelde bruto maandlonen voor voltijds tewerkgestelde werknemers, opgesplitst naar gewest, geslacht, anciënniteit, bedrijfstak, beroepscategorie en opleidingsniveau	x
Fiscale inkomens: fiscale statistieken per gemeente en statistische sector, structuur van het totaal netto belastbaar inkomen per inkomensklasse, verdeling (%) van de hoofdbestanddelen van het totaal netto inkomen per totaal netto belastbaar inkomensklasse, Decielenverdeling van het totaal netto belastbaar inkomen, de totale belasting en de gemiddelde aanslagvoet, Componenten van het gezamenlijk netto inkomen per deciel, Aantal aangiften en totaal netto belastbaar inkomen per type aangifte, per deciel, per leeftijdscategorie, per geslacht en volgens het aantal personen ten laste.	x
Huishoudbudget: Gemiddelde uitgaven voor het geheel van de huishoudens per uitgavenpost, opgesplitst naar gewest	x
Tewerkstelling en arbeidsmarkt	vermeld in ronde 2
Aspecten van werktijd- en werkplaatsregeling	
Beroepsstatuut	
Bevolking naar socio-economische positie (op basis van administratieve data): het aandeel werkende, niet-werkend werkzoekende en niet-beroepsactieven, opgesplitst naar geslacht, leeftijd, gewest en gemeente.	x
Bevolking naar socio-economische positie (op basis van EAK-enquête): het aandeel werkende, niet-werkend werkzoekende en niet-beroepsactieven, opgesplitst naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau, typen huishouden, handicap en gezondheidsproblemen, geboorteland.	x
Deeltijdarbeid	
Doelgroepwerknemers in sociale economie: het aantal doelgroepwerknemers tewerkgesteld in de sociale economie, opgesplitst naar geslacht, leeftijd en provincie.	x
ILO-werkloosheidsgraad: het aandeel werklozen in de beroepsbevolking van 15 tot 64 jaar, volgens de bepalingen van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO). Opgesplitst naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau, typen huishouden, handicap of gezondheidsproblemen en geboorteland.	x
Loopbaanonderbreking, tijdskrediet en thematische verloven	
Personen met werkloosheidsuitkering	

Tewerkstelling per sector	
Type arbeidscontract	
Uren beroepsarbeid per week	
VDAB-vacatures	
VDAB-werkzoekenden	
Vlaams zorgkrediet en aanmoedigingspremie	
Werkbaar werk : het aandeel van de werkenden dat een kwaliteitsvolle job of werkbaar werk heeft. Opgesplitst naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau, werkbaarheidsaspecten, status (werknemer/zelfstandig).	x
Werkzaamheidsgraad : het aandeel van de werkende personen in de totale bevolking van een bepaalde leeftijdsgroep. Opgesplitst naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau, typen huishouden, handicap of gezondheidsproblemen en geboorteland.	x
Transities op de arbeidsmarkt : evolutie van het arbeidsmarktstatuut van mensen die enerzijds een jaar geleden (derde kwartaal van 2020) werkend, werkloos en inactief waren en vergelijken dat met hun statuut in het huidige kwartaal (derde kwartaal van 2021).	x
Tweede job	
Huisvesting	vermeld in ronde 2
Beschikbare woonpercelen	
Bouwgronden	
Eigendomsstatuut : aantal eigenaars in Vlaanderen naar inkomenskintiel, nationaliteit en graad van verstedelijking.	x
Fysische staat van de woning	
Gebrek aan woonruimte	
Gemiddelde huurprijs (private woningmarkt) : de gemiddelde huurprijs in het Vlaams gewest, opgesplitst naar woontypologie.	x
Hedonische huurprijsindex : index die weergeeft hoe de huurprijs van een eenzelfde woning doorheen de tijd evolueert, onderverdeeld tussen huizen en appartementen.	x
Huursubsidies en huurpremies : aantal goedgekeurde aanvragen voor huursubsidies en huurpremies. De Vlaamse huursubsidie: een tegemoetkoming die men kan ontvangen als men over een bescheiden inkomen beschikt en verhuist naar een nieuwe huurwoning. Huurpremie: een premie voor kandidaat-huurders die minstens 4 jaar ononderbroken op de wachtlijst voor een sociale woning staan. (Evolutie over de tijd)	x
Nieuwbouwvergunningen	
Nieuwe hypothecaire kredieten : aantal en bedrag van nieuw afgesloten hypothecaire kredieten naar leeftijd en gemeente.	x
Renovatievergunningen	
Verkochte woningen	
Wanbetalingen hypothecair krediet	
Woningen ongeschikt en/of onbewoonbaar verklaard	
Gebrekkige huisvesting	
Woningen sociale sector : Aantal sociale huurwoningen verhuurd door een sociale huisvestingsmaatschappij (SHM), het Vlaams Woningfonds of onderverhuurd door een sociaal verhuurkantoor (SVK), opgesplitst naar sociale huisvestingsmaatschappijen en sociale verhuurkantoren en naar gewest.	x
Woningen van ontoereikende kwaliteit	
Woningprijs : de mediaanprijs van verkochte woonhuizen, opgesplitst naar woontypologie, gemeente en gewest.	x
Woningtypologie	
Woningvoorraad	

Woonquote : de verhouding tussen de uitgaven van een huishouden aan wonen en het totale besteedbare inkomen van dat huishouden. Opgesplitst per eigendomsstatuut en inkomensgroep.	x
Energiearmoede	
Waterarmoede	
Woningen zonder voldoende verwarming	
Kinderen & onderwijs	vermeld in ronde 2
Aanwezigheid kleuters in kleuteronderwijs	
Bevolking naar onderwijsniveau (scholingsgraad) : scholingsgraad onder de bevolking opgesplitst naar geslacht, leeftijd, arbeidsmarkt status en geboorteland.	x
Drop-out in het hoger onderwijs : aantal generatiestudenten ingeschreven in een bacheloropleiding die het hoger onderwijs verlaten zonder diploma.	x
Leerling-leerkracht-ratio	
Leerlingenkenmerken : kenmerken van leerlingen binnen verschillende onderwijsniveaus: thuistaal, opleidingsniveau moeder, schooltoeslag/schooltoelage, buurt met hoge mate van schoolse vertraging.	x
Levenslang leren (opleidingsdeelname)	
Minderjarige personen met handicap - multifunctioneel centrum	
Minderjarige personen met handicap - persoonlijke-assistentiebudget	
Onderwijsbegroting	
Onderwijsinstellingen	
Personeelsleden universiteiten	
Personeelsleden Vlaams onderwijs	
Problematische afwezigheden	
Prognose van de schoolbevolking	
Schoolbevolking basis- en secundair onderwijs	
Schoolbevolking deeltijds kunstonderwijs	
Schoolbevolking hoger onderwijs	
Schoolbevolking volwassenenonderwijs	
Schoolse vorderingen : schoolse achterstand secundair en lager onderwijs, opgesplitst naar onderwijsgraad, onderwijsvormen en geslacht.	x
Schooltoeslag : aantal leerlingen per schooljaar in het Vlaamse onderwijs dat een schooltoeslag ontvangt, opgesplitst naar leeftijd en onderwijsniveau.	x
Starters hoger onderwijs naar opleidingsniveau moeder	x
Studiebewijzen volwassenenonderwijs	
Studiebewijzen: diploma's secundair onderwijs	
Studiebewijzen: diploma's hoger onderwijs	
Studieduur in het hoger onderwijs	
Studierendement in het hoger onderwijs	
Studietoelagen : aantal studietoelagen toekent per academiejaar naar onderwijsinstelling (hoge school/ universiteit).	x
Vroegtijdige schoolverlaters (op basis van administratieve data)	x
Vroegtijdige schoolverlaters (op basis van EAK-enquête)	x
NEET : het percentage jongeren van 15 tot en met 24 jaar dat geen werk heeft en geen onderwijs of opleiding volgt.	
Voortgezette opleidingen	
Leesvaardigheid : de indicator meet het aandeel leerlingen van 15 jaar dat niveau 2 (basisniveau) op de PISA-schaal voor leesvaardigheid niet behaalt. Opgesplitst naar gewest en geslacht.	x

Gebruik van mediatoepassingen : het gebruik van een lijst van 14 online toepassingen, opgesplitst naar geslacht, leeftijd en onderwijsniveau.	x
Mediabezit : in bezit zijn van radio, tv, krant, internet en smartphone. Opgesplitst naar geslacht, leeftijd en onderwijsniveau.	x
Mediagebruik : gebruik van radio, tv, krant, internet en smartphone. Opgesplitst naar geslacht, leeftijd en onderwijsniveau.	x
ICT-gebruik in huishoudens : gebruik E-government en E-commerce opgesplitst naar woonplaats, geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, arbeidsmarkt status en inkomen.	x
Aantal gezinnen zonder internet	x
Zorg en ondersteuning voor kinderen – alle soorten opvang : gebruik van formele en informele kinderopvang naar intensiteit, werksituatie, burgerlijke staat, armoede, inkomen en woonplaats.	x
Zorg en ondersteuning voor kinderen – formele opvang : beschikbare formele opvangplaatsen voor baby's en kinderen, naar soort opvang, gewest en gemeente.	x
Gezondheid	vermeld in ronde 2
Algemene levenstevredenheid : zelf-gerapporteerde algemene levenstevredenheid naar achtergrondkenmerken: geslacht, leeftijd, woonsituatie, opleidingsniveau.	x
Doodsoorzaken	
Gezonde levensverwachting : aantal jaren gezonde levensverwachting van personen van 50 jaar, opgesplitst naar hebben van een beperking, geslacht en woonplaats (gewest).	x
Gezondheidsgerelateerde beperkingen	
In goede gezondheid : subjectieve gerapporteerde gezondheid opgesplitst naar geslacht, leeftijd en opleidingsniveau.	x
Lichamelijke pijn : personen met matige, hevige en heel hevige lichamelijke pijn opgesplitst naar geslacht, leeftijd en opleidingsniveau.	x
Onvoldoende beweging en overgewicht	
Optimale levensenergie : aandeel personen met een gemiddelde score ruim boven het gemiddelde op de vitaliteitsschaal. Opgesplitst naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en woonplaats (gewest).	x
Overmatig alcoholgebruik	
Prostaatcancer en borstkanker : aantal nieuwe gevallen geregistreerd naar leeftijd en gewest.	x
Psychische stoornissen aantal personen met depressieve stoornis of angststoornis opgesplitst naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en woonplaats (gewest).	x
Rokers	
Sociale contacten	
Uitstel of afstel van medische zorg : aandeel van de bevolking dat aangeeft in het voorgaande jaar een noodzakelijk medisch onderzoek of behandeling heeft moeten uit- of afstellen om financiële redenen, opgesplitst naar geslacht, leeftijd, gezinstype, arbeidsmarktstatus, eigenaar/huurder en opleidingsniveau.	x
Obesitas bij volwassenen : aandeel volwassenen met een body mass index van meer dan dertig, opgesplitst naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, gewest en inkomenskwintiel.	x
Ervaren gezondheid : zelf-gerapporteerde gezondheidstoestand bij bevolking ouder dan 16 jaar, opgesplitst naar gewest, geslacht, leeftijd en inkomen.	x
Beperking in dagelijkse activiteiten : zelf-gerapporteerde ernstige of niet-ernstige beperking in de dagelijkse activiteit als gevolg van een gezondheidsprobleem bij bevolking ouder dan 16 jaar. Opgesplitst naar gewest, geslacht, leeftijd en inkomen.	x
Langdurig zieken of aandoeningen : zelf-gerapporteerde langdurige ziekte of aandoeningen bij bevolking ouder dan 16 jaar. Opgesplitst naar gewest, geslacht, leeftijd en inkomen.	x
Psychologische ontredde : aandeel van de bevolking ouder dan 15 jaar dat zich in een situatie van psychologische ontredde bevindt. Opgesplitst naar gewest, geslacht, leeftijd en inkomen.	x

Depressie : aandeel personen ouder dan 15 jaar dat aangeeft in de laatste twaalf maanden aan een depressie te hebben geleden. Opgesplitst naar gewest, geslacht, leeftijd en inkomen.	x
Tevredenheid met het leven : zelf-gerapporteerde tevredenheid met het leven (score op 10) bij de bevolking ouder dan 15 jaar. Opgesplitst naar gewest, geslacht, leeftijd en inkomen.	x
Organisatie	vermeld in ronde 2
Jaarlijkse monitoring armoedecijfers (o.a. Bevolking in armoede of sociale uitsluiting , Bevolking in een huishouden met zeer lage werkintensiteit , Bevolking in ernstige materiële deprivatie , Bevolking in subjectieve armoede , Bevolking onder de armoededrempel)	x

Tabel 2 Indicatoren vanuit andere bronnen die regelmatig gerapporteerd worden binnen de beleidsthema's die als belangrijk zijn aangeduid in de vorige ronde van de bevraging

Inkomen en inkomensondersteunende maatregelen	
Aantal voedseldistributieplatformen per regio (zie foodsavers.be)	x
Looptijd collectieve schuldenregeling (Statistisch verslag 2021, NBB)	x
Personen in collectieve schuldbemiddeling (erkende schuldbemiddelingsinstellingen) naar leeftijd en woonplaats (Statistisch verslag 2021, NBB, rapportering SAM VZW)	x
Sociaal en demografische kenmerken personen in collectieve schuldenregeling (erkende schuldbemiddelingsinstellingen) (rapportering SAM VZW)	x
Totaal achterstallig betaling (Statistisch verslag 2021, NBB)	x
Sociaaleconomische karakteristieken van doelgroep-medewerkers (Jaarrapport sociale economie, Departement Werk en Sociale economie)	x
Doorstroom/uitstroom vanuit sociale economie, opgesplitst naar arbeidssituatie, profielkenmerken en maatregel (Doorstroomanalyse Jaarrapport sociale economie, Departement Werk en Sociale economie . Cijfers 2020 in aanmaak)	x
Lonen in sociale economie volgens arbeidsbarema's op 1 januari 2022 (sociale werkplaatsen, beschutte werkplaatsen en maatwerkbedrijven) (ACLVB)	x
Hoogte van de werkloosheidsuitkeringen naar werkloosheidsduur en statuut (RVA infoblad en statistieken)	x
Langdurige werkloosheidsgraad opgesplitst naar regio (NUTS2), leeftijd, geslacht en opleidingsniveau.	x
Huisvesting	
Cijfers bouw en infrastructuur Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen: gegunde woningen per jaar en per provincie, opgeleverde woningen per jaar en per provincie, opleveringsdossiers van SHM's (aantal opleveringen, bestelbedrag en eindbedrag)	x
Statistieken kandidaat huurders Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen: uniciteit, aantal, leeftijd, gezinstype, provincie, nationaliteit en gemiddelde wachttijden	x
Statistieken huurder Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen: aantal huurders, leeftijd, gezinstype, nationaliteit, inkomenscategorie, gemiddelde huurprijzen, geslacht, uithuiszetting en ontbinding, onderbezetting. Opgesplitst naar gemeente: aantal huurders, aantal huurders, leeftijd, gezinstype, nationaliteit, inkomenscategorie, gemiddelde reële huurprijzen, geslacht.	x
Statistieken woningen en gronden Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen: Per SHM en per gemeente: huurwoningen, structureel en niet-structureel leegstaande huurwoningen, leegstaande huurwoningen per beginjaar, huurwoningen per woningtype en aantal slaapkamers, huurstelsels, verhuring binnen het sociale huurstelsel, verhuring buiten sociale huurstelsel, gerealiseerde huurwoningen, gerealiseerde koopwoningen, gegunde huurwoningen, gegunde koopwoningen. Per SVK: aantal huurwoningen per gemeente en per SVK, leegstaande huurwoningen per SVK.	x
Betalingsmoeilijkheden energie en water : Aandeel van de inwoners dat behoort tot een huishouden met betalingsmoeilijkheden dat het afgelopen jaar elektriciteit, water, gas of stookolie niet (op tijd) kon betalen.	x

Betalingsmoeilijkheden wonen : Aandeel van de inwoners dat behoort tot een huishouden met betalingsmoeilijkheden dat het afgelopen jaar woonkosten niet (op tijd) kon betalen.	x
Betalingsmoeilijkheden : Aandeel van de inwoners dat behoort tot een huishouden met betalingsmoeilijkheden dat het afgelopen jaar problemen heeft gehad om één of meerdere rekeningen (op tijd) te betalen (huishuur/afbetaling woning, energiekosten, gezondheidskosten, schoolkosten, internet/telefonie/televisie, ...).	
Kinderen & onderwijs	
Hoogte sociale toeslag groeipakket en hoogte basisbedrag groeipakket	x
Aantal kinderen die sociale toeslag groeipakket ontvangen naar leeftijd en soort toeslag	x
Cijfers agentschap opgroeien : aantal gesubsidieerde plaatsen vergunde opvang per gewest, gemiddeld inkomens tarief, aantal attesten, aantal individueel verminderde tarieven en aandeel attesten per klasse inkomens tarief.	x
Aantal unieke kinderen en jongeren die jeugdhulp krijgen (2019-2020), naar sectoren, geslacht, regio en leeftijd.	<u>x</u>
Leeruitkomsten naar sociaaleconomische situatie leerling: internationaal onderzoek , o.a. leerlingprestaties in wiskunde en wetenschappen naar sociaaleconomische status (TIMSS, 2019), impact SES op leesvaardigheid (PISA, 2018)	x
Gezondheid	
Toegankelijkheid van de geestelijke gezondheidszorg	x

Deel 2 – Diepte-onderzoeken en analyses

Tabel 3 Gewenste diepte onderzoeken en analyses gedetecteerd op basis van de antwoorden uit de vorige vragenronde

Inkomen en inkomensondersteunende maatregelen
<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek naar de afstand tussen de netto minimuminkomens uit sociale zekerheid en netto minimuminkomens uit arbeid (zie o.a. het onderzoek van Cantillon et al. (2019): 'A glass ceiling on poverty reduction? An empirical investigation into the structural constraints on minimum income protections') • Budgettaire kost om de minimuminkomens uit arbeid en sociale zekerheid op te tillen tot de hoogte van een menswaardig inkomen met respect voor de noodzakelijke inkomenskloof om de werkloosheidsval te vermijden (zie o.a. het onderzoek van Collado et al. (2019): 'The end of cheap talk about poverty reduction: the cost of closing the poverty gap while maintaining work incentives', waarbij de minimuminkomens uit bijstand en sociale zekerheid worden opgetild tot de Europese armoederisicodrempel) • Good practices die voedselhulpbedeling in kaart brengen: logistiek, aanbod, samenwerking lokale voedingsbedrijven. (Zie o.a. PWO-project 'de rol van sociale restaurants binnen het vraagstuk van armoedebestrijding', het project 'Foodcare') • Werking en organisatie schuldbemiddelaars (zie o.a. rapport van Steunpunt Mens en Samenleving: 'schuldbemiddeling in cijfers') • Onderzoek naar effectiviteit van het bestrijden van onderliggende oorzaken aan schuldenproblematiek (zie o.a. het rapport van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad: 'Overmatige schuldenlast in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, gevolg en verzwarende factor van armoedesituaties') • Evaluatie/effectiviteit schuldenregeling (aantal personen schuldenvrij + duur) (zie o.a. het rapport van het Belgisch Netwerk Armoedebestrijding: 'Uit de schulden: De collectieve schuldenregeling: Knelpunten en oplossingen voor en door mensen in armoede') • Grondige evaluatie van de verschillende schuldenregeling en –bemiddelingssystemen inclusief de rol van schuldbemiddelaars, gerechtsdeurwaarders en incassobureaus. (Zie o.a. indicatoren van Op de Beeck, Brodala & Storms, 2012) • Onderzoek naar aangepaste leefvormen buiten het kerngezin. Zie o.a. de gezinsenquête, 2016 Departement WVG • Budgettaire impact op begroting in het kader van gelijke fiscale behandeling voor alleenstaanden • Single-reflex bij nieuw beleid: voorafgaand effecten singles en alleenstaande ouders • Simulatie pre en post hervorming: Gemiddelde belastingdruk (incl. fiscale en parafiscale lasten en voordelen) per fiscaal gezinstype (alleenstaanden, wettelijk samenwonenden/gehuwden, eventueel met en zonder personen ten laste), naar inkomensdeciel, bruto en netto-inkomen per fiscaal gezinstype, naar inkomensdeciel en armoederisico per fiscaal gezinstype • Verwachte aantal bijkomende bedrijven door positiever investeringsklimaat
Tewerkstelling en arbeidsmarkt
<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek over effecten stigma, crowding-out en deadweight loss van tewerkstelling in sociale economie (zie o.a. het rapport van Bachus & Willeghems (2018): 'Impact van de circulaire economie in Vlaanderen op de sociale economie en de tewerkstelling van kansengroepen' & het rapport van Reidsma & De Cuyper (2019): 'Boordtabel sociale economie. Een conceptuele afbakening en operationalisering met proefmeting rond doorstroom') • In kaart brengen kansengroepen en noden (zie o.a. het rapport door het Steunpunt Werk: 'Trendrapport 2021: Kwetsbare groepen op de Vlaamse arbeidsmarkt') • Onderzoek reden niet-uitstroom, toeleiding van geïndiceerde doelgroepmedewerkers, invulling contingenten, werkbaarheid van het werk, begeleiding van doelgroepmedewerkers

- Kosten-batenanalyse tewerkstelling in de sociale economie (zie o.a. het [onderzoek](#) van Cantillon et al. (2019): 'Maatwerk als hefboom in de strijd tegen armoede?')
- Bepalen van evenwicht tussen winst en armoededoelstellingen (in de sociale economie)
- Bepalen van evenwicht tussen toeleiding naar reguliere economie enerzijds, en anderzijds de duurzaamheid en kennisopbouwgarantie in de sociale economie (zie o.a. het [onderzoek](#) van Jacobs et al. (2012): 'De sociale inschakelingseconomie als springplank naar duurzame uitstroom? Een analyse van de uit- en doorstroom vanuit de invoegmaatregel, Werkervaring (WEP+) en de sociale werkplaatsen')
- Onderzoek effectieve incentives richting werk (zie o.a. het [onderzoek](#) van Vandelannoote & Verbist (2020): 'The impact of in-work benefits on work incentives and poverty in four European countries')
- Inventariseren inkomensbescherming niet-werkenden
- Situering financiële en niet-financiële inactiviteitsvallen: afstand netto besteedbaar inkomen niet-werkenden t.o.v. netto besteedbaar inkomen werkenden (na aftrek van uitgaven die werkgerelateerd zijn) (zie o.a. het [onderzoek](#) van Hufkens en Van Mechelen (2014): 'Van arbeidsongeschiktheid naar werk: inactiviteitsvallen')
- In kaart brengen opleidingsnoden niet-actieven (zie o.a. rapport '[Naar een leer- en loopbaanoffensief](#)', Adviesrapport juli 2021)
- In kaart brengen best practices rond activering en motivatie niet-actieven
- Simuleren impact huwelijk quotiënt op arbeidsbereidheid
- In kaart brengen discriminatie o.b.v. praktijktesten en per sector (zie [lijst](#) van onderzoeken opgesteld door Baert (2018): 'Hiring Discrimination: An Overview of (Almost) All Correspondence Experiments Since 2005')
- Netto-opbrengst jobbonus op beschikbaar inkomen werknemer voor verschillende gezinstypes en inkomensniveaus
- Invloed thuiswerk op mobiliteit, productiviteit & andere maatschappelijke kosten (zie o.a. het [onderzoek](#) door Vandenberghe (2021): 'Telewerk tijdens de coronacrisis: één jaar verder' & het [onderzoek](#) door Delanoëje (2020): 'De impact van thuiswerk op werknemerswelzijn en –prestatie')
- Invloed kantoorruimtes op stedelijke habitat
- Invloed werkbaar werk op gendergelijkheid en inclusiviteit: onderzoek naar knelpunten en verbetertrajecten
- Analyse knelpunten: aanwerving, uitvoering en beëindiging arbeidscontract

Huisvesting

- Good practices huisvesting voor daklozen buitenland (zie o.a. het [onderzoek](#) door Pannecoucke & De Decker (2014): 'Housing First: een alternatief voor de woonladder?') + resultaten pilootprojecten
- Invloed dakloosheid op stedelijke omgeving, sociale zekerheid
- Onderzoek naar socio-economische profiel van daklozen (zie bijvoorbeeld [Dak- en Thuislozentelling lokaal rapport Gent](#))
- Good practices daklozentellingen in verschillende steden (zie o.a. onderzoeksproject Koningbouwdewijn Stichting, [Telling Dak- en Thuisloosheid](#))
- Opstellen Vlaams kader voor centraal gestuurde telling van dak- en thuisloosheid
- In kaart brengen noden op vlak van sociale woning, beschikbare gronden (zie o.a. het [rapport](#) van Heylen (2019): 'Doelgroepen sociale huur en specifieke segmenten op de woningmarkt' & het [rapport](#) van Winters et al. (2016): 'Tevredenheidsmeting sociale huisvesting')
- Huisvestingsvraag uitgezet tegen het bestaand woonconform aanbod (zie o.a. het '[Vlaamse Woonmonitor 2021](#)' door Steunpunt Wonen)
- Simulatie kost (zie o.a. het [onderzoek](#) van Van den Broeck & Winters (2018): 'Evaluatie van de kosteneffectiviteit van SHM's en SVK's') en theoretische bouwcapaciteit woonmaatschappij
- Simulatie kost snellere toekenning van huurpremie (voor degene die wachten op een sociale woning)

<ul style="list-style-type: none"> • Simulatie effect op koopkracht naar inkomensdecielen bij aanpassing van btw op elektriciteit • Simulatie budgettaire kost en effect op overheidsfinanciering van het aanpassen van btw op elektriciteit • Simulatie budgettaire kost van een daling van de registratierechten tot 3% • In kaart brengen non-take up (van huurpremie) (zie o.a. het TAKE-project: 'Reducing poverty through improving take up of social policies') • Onderzoek huidige Vlaamse woonlening: bereik, succesrate, toegankelijkheid (voor kerncijfers zie cijfers Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen) • Onderzoek huidige werking en mogelijk aanpassingen zoals verzekering gewaarborgd huren (zie o.a. het onderzoek van Vastmans & Damen (2019): 'Verzekering Gewaarborgd Huren. Een berekening van de kostprijs van censusdata')
Kinderen & onderwijs
<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken waar de effecten van Groeipakket het grootst zijn: grotere gezinnen, eenoudergezinnen, kinderen met een handicap, hogere toeslag, ... (zie het evaluatie rapport (2021) door Agentschap Opgroeien) • Simulatie budgettaire impact naar graad van selectiviteit in het kader van Groeipakket • Good practices en pilotprojecten van integrale hulpverlening door lokale gezinscoaches voor kwetsbare gezinnen met kinderen (zie o.a. project Koning Boudewijn Stichting 'Kinderarmoede bestrijden doe je zo. Drie effectieve projectmodellen.' en project Go-Team Mechelen) • Onderzoek impact gratis/betaland kinderopvang (zie o.a. het onderzoek van Hufkens et al. (2019): 'Investing in subsidized childcare to reduce poverty') • Onderzoek impact studietoelage op toegang onderwijs • Onderzoek effectieve methoden en noden in het kader van voortgezette jeugdhulp na 18 jaar • In kaart brengen effectieve methoden (bereik) en noden in het kader van digitale vaardigheden van kwetsbare groepen • Onderzoek impact leerachterstand en vroegtijdige schoolverlating (op o.a.. arbeidskansen), effecten watervalstelsel (zie o.a. cijfer rapport vroegtijdig schoolverlaten In het Vlaams Secundair onderwijs) • Kwaliteit van onderwijs per regio en school/ scholengroep (zie o.a. inspectierapporten Vlaams onderwijs en Rapport van de Commissie Beter Onderwijs, Oktober 2021) • Kwaliteit van buitenschoolse opvang (zie o.a. inspectierapporten Zorginspectie)
Klimaat, milieu en omgeving
<ul style="list-style-type: none"> • Invloed klimaatregel op de betaalbaarheid en controle op Mattheüseffecten (zie o.a.. onderzoek Lévy, Vanhille, Goedemé & Verbist naar het verband tussen de koolstofvoetafdruk en de socio-economische kenmerken van Belgische gezinnen)
Organisatie
<ul style="list-style-type: none"> • Evaluatie van Geïntegreerd Breed Onthaal (GBO) door departement WVG (Zie onderzoeksrapporten Steunpunt WVG: Boost, D., Elloukmani, S., Hermans, K. Raeymaeckers, P. (2018) en Vermeir, E., Demaerschalk, E., Raeymaeckers, P., Hermans, K. (2020)) • In kaart brengen van de voordelen van het koppelen van rechten op basis van inkomen in plaats van statuut + simulatie budgettaire impact • In kaart brengen van administratieve drempels en verplichtingen en mogelijke oplossingen (zie o.a. onderzoek van Janssens et al. (2021): 'The claiming costs scale: a new instrument for measuring the costs potential beneficiaries face when claiming social benefits') • In kaart brengen van drempels die Mattheüseffecten veroorzaken en onderzoek naar mogelijke oplossingen

Bijlage 3 - consentformulier

Consentformulier

Omschrijving onderzoeksproject:

Onderzoek naar de ontwikkeling van een nieuwe indicator om armoede in Vlaanderen te meten en te monitoren. Het onderzoek wordt in opdracht van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin uitgevoerd door het Centrum voor Sociaal Beleid (Universiteit Antwerpen) en het Centrum voor budgetadvies en -onderzoek (Thomas More Hogeschool). Het onderzoeksproject tracht de haalbaarheid van de in het Vlaams regeerakkoord beoogde nieuwe indicator voor het monitoren van het Vlaamse armoedebestrijdingsbeleid verder te onderzoeken en een voorstel uit te werken over de wijze waarop deze kan worden geconstrueerd.

Een belangrijk luik van het huidige onderzoeksproject omvat het delen van inzichten met de Vlaamse parlementsleden en Vlaamse regering tijdens en na afloop van het onderzoeksproces om zo een algemeen draagvlak voor de nieuwe indicator te creëren, en om een geïnformeerd debat over de haalbaarheid en de mogelijke implementatie ervan te voeren. In de eerste fase van het onderzoeksproject trachten we in overleg met politici tot een definitie van de nieuwe indicator te komen. We hanteren hiervoor de wetenschappelijke methode van een geanonimiseerde Delphi- bevraging in drie rondes

Persoonsgegevens:

De antwoordformulieren worden geanonimiseerd verwerkt en bewaard. Slechts een onderzoeker beschikt op een aparte server over de sleutel. Deze wordt enkel gebruikt indien er verduidelijking bij de antwoorden dient opgevraagd te worden. Na de oplevering van het onderzoeksproject wordt de sleutel met persoonsgegevens verwijderd.

Bij vragen over het onderzoeksproject kan je contact opnemen met een van beide onderzoeks-promotoren:

berenice.storms@thomasmore.be

Sarah.marchal@uantwerpen.be

Wij verwerken je persoonsgegevens conform de [privacyverklaring onderzoek en dienstverlening](#) van Thomas More. Je mag je toestemming op elk moment intrekken volgens de procedure vermeld in de privacyverklaring.

Ik geef toestemming om mijn persoonsgegevens te verwerken voor het onderzoeksproject [Onderzoek naar de haalbaarheid van het ontwikkelen en het gebruik van een bijkomende indicator om armoede te monitoren op Vlaams niveau] zoals hierboven omschreven en overeenkomstig de privacyverklaring onderzoek en dienstverlening van Thomas More.